

11

NOVEMBER 1990
JAARGANG 79

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD
NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

HET GENOOTSCHAP OVER DE
GRENS

TELOCERAS BLAGDENI
ALS ZWERVER IN BEESEL

INVENTARISATIE VAN
"IJZEREN BOS" EN
"HET HOUT" BIJ SUSTEREN

NIEUWE VINDPLAATSEN VAN DE
MARETAK IN MIDDEN-LIMBURG

GALERUCA POMONAE, EEN IN
NEDERLAND ZEER BEDREIGDE
DIERSOORT

BOSWACHTERSZIEKTE EN
TEKEBETEN

BELVÉDÈRE:
OERMENSEN IN NEDERLAND

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

HOOFDREDACTIE: Drs. D.Th. de Graaf

REDACTIE: Drs. J. van der Coelen, Mevr. Drs. F.N. Dingemans-Bakels, Drs. B.G. Graatsma, J.T. Hermans, Drs. H.P.M. Hillegers, Drs. T.J.D. Mulder.

REDACTIE-ADRES: De Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht

COPYRIGHT: Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. Door het inzenden van kopij verklaart de auteur dat hij het uitsluitend recht tot uitgeven aan het Natuurhistorisch Maandblad overdraagt; bij afwijzing vallen de rechten terug aan de auteur en wordt hem de kopij teruggezonden

Naast het **Natuurhistorisch Maandblad**, dat aan alle leden gratis wordt toegezonden, verschijnen regelmatig afleveringen van de reeks **Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg**. Ongeregeld verschijnen daarnaast nog de zg. **Uitgaven**. Op aanvraag is een lijst van uitgaven van het Natuurhistorisch Genootschap met prijsopgave beschikbaar

BASIS-ONTWERP TYPOGRAFIE: Stefan Graatsma, Maastricht

LITHO'S EN DRUK: Stereo+Grafia, Maastricht

ISSN 0028-1107

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

VOORZITTER: A.J.W. Lenders, Groenstraat 106, 6074 EL Melick

SECRETARIS: R.E.M.B. Gubbels, Stadhouderslaan 145, 6171 KH Stein

PENNINGMEESTER: Mevr. C. Adams - Kaastra, H. van Rodenbroeckstraat 43, 6413 AN Heerlen. Tel.: 045-723169

ADMINISTRATIE: A. Duysters (Bureau) en C. Widdershoven (Ledenadministratie). Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden, inlichtingen over studiegroepen, enz. richten aan: Administratie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, De Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht. Tel.: 043-213671. Postgiro: 1036366

BESTELLINGEN van Publikaties, oude Maandbladen en andere uitgaven: uitsluitend schriftelijk bij het **Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap**, Groenstraat 106, 6074 EL Melick of door overmaking van de kosten van het gewenste (inclusief porto) op postgiro 429851, onder vermelding van het gewenste

LIDMAATSCHAP: f 37,50 per jaar; jeugd-leden t/m 17 jaar f 17,50; student-leden f 20,—; huisgenoot-leden 10,—; 65+-leden f 20,—; verenigingen, instellingen e.d. f 112,50

LOSSE NUMMERS: f 5,—; leden f 4,—

WENKEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden voor het Natuurhistorisch Maandblad worden dringend verzocht zich zoveel mogelijk aan onderstaande richtlijnen te houden. De redactie ontvangt indien mogelijk naast het originele manuscript gaarne een kopie.

INHOUD: in het Natuurhistorisch Maandblad verschijnen in de regel artikelen over de Biologie en/of de Geologie van Limburg waar enigerlei vorm van onderzoek aan ten grondslag heeft gelegen.

TAAL: Nederlands, in uitzonderingsgevallen Engels, Frans of Duits.

SAMENVATTING: alle artikelen worden besloten met een Engelstalige samenvatting ("summary"), voorzien van een Engelse titel; niet-Nederlands-talige artikelen bovendien met een Nederlandstalige.

TEKST: getypt met regelafstand 1½ en ruime linkermarge. Maximaal ca. 5000 woorden. Nieuwe alinea's niet inspringen; titel en kopjes boven de aparte hoofdstukken volledig in KAPITALEN en niet onderstrepen.

INLEIDING: elk artikel begint met een korte inleidende tekst (beknpte introductie).

LATIJNSE NAMEN van planten en dieren worden *gecursiveerd*, in het manuscript aan te geven door er een slangelijnd onder te plaatsen. Wetenschappelijke (Latijnse) namen van syntaxa (plantengemeenschappen) worden *gespatieerd*, in het manuscript aan te geven door ze te omcirkelen.

NEDERLANDSE NAMEN van planten en dieren beginnen met een hoofdletter. Naamgeving op uniforme wijze en volgens de meest recente naamlijsten.

FIGUREN: tekeningen, grafieken, kaartjes etc. op groot formaat aanleveren in direkt reproduceerbare vorm, d.w.z. bij voorkeur in zwarte inkt; bij eventuele teksten en schaal-aanduidingen in de figuren rekening houden met verkleining. Scherpe (contrastrijke) zwart-wit foto's op groot formaat (min. 13 x 18 cm) aanleveren. Bij gebruik kleurenfoto's en -dia's eerst overleg met de redactie. Figuren los bijvoegen (dus niet tussen de tekst opnemen); doorlopend nummeren en in de tekst in logische volgorde naar de figuren verwijzen. Figuurnummering in **arabische** cijfers. Figuuronderschriften op een apart vel papier.

TABELLEN: los bijvoegen (dus niet tussen de tekst opnemen); doorlopend nummeren en in de tekst in logische volgorde naar de tabellen verwijzen. Tabelnummering in **romeinse** cijfers. Tabelbovenschriften bij (= bóven) de tabellen vermelden.

LITERatuurVERWIJZINGEN in de tekst: alleen auteur en jaartal noemen. Bij twee auteurs beiden vermelden verbonden door "&", bij meer dan twee auteurs alleen de eerste gevolgd door "et al." *currief*.

LITERatuurLIJST: bij elk artikel behoort een lijst van **gecteerd** literatuur. Ook hierin de Latijnse namen van planten en dieren *cursilveren* en de Latijnse namen van syntaxa *s p a t i e r e n*. Geen witregels tussen de verschillende literatuurreferenties en niet inspringen. Een literatuurreferentie wordt telkens begonnen met auteur(s), jaartal en titel van het geschrift. Voorbeelden: BROUWER, A., 1959. Algemene paleontologie. Zeist; W. de Haan N.V.

DRESSCHER, T.G.N. & H. ENGEL 1946. De Medicinale bloedzuiger. *Natuurhist. Maandbl.* 35 (7/8): 47-49. VUEGER, T.A. DE, 1978. Het centrale zenuwstelsel. In: S. DIJKGRAAF & D.I. ZANDEE. *Vergelijkende dierfysiologie*, 2e dr. Utrecht; Bohn, Scheltema en Holkema: 431-450.

OVERDRUKKEN: 25 overdrukken worden gratis ter beschikking gesteld. Meer exemplaren volgens afspraak en tegen vergoeding.

VERANTWOORDELIJKEID: voor de inhoud van getekende bijdragen zijn de auteurs verantwoordelijk.

BIJ DE VOORPLAAT:

Bij de opgravingen in de groeve Belvédère zijn talloze kilo's sediment onderzocht op hun fossiele inhoud. Met water werd al het materiaal dat kleiner was dan een halve millimeter weggespoeld. Wat over bleef waren kleine grindjes, houtresten, schelpen en zoogdierfossielen als tandjes en kiesjes van o.a. muizen. Met een microscoop konden deze faunaresten worden gedetermineerd om zo een beeld te krijgen van de dierenwereld ten tijde van de afzetting van het sediment.

Aan de spectaculaire resultaten van deze opgraving zijn twee exposities gewijd in het Bonnefantenmuseum en het Natuurhistorisch Museum Maastricht (zie aankondiging op blz. 281).

INHOUD:

HET GENOOTSCHAP OVER DE GRENS 265

VERSLAG VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING D.D. 16 JUNI 1990 TE ROERMOND 266

VERSLAG VAN DE COMPUTERBEHEERGROEP 266

VERSLAG VAN DE MAANDELIJKSE BIJEENKOMST TE HEERLEN OP 4 SEPTEMBER 267

EXCURSIEVERSLAG 268

NIEUWS VAN HET PUBLICATIEBUREAU 268

JOHN W.M. JAGT
TELOCERAS BLAGDENI
(J. SOWERBY, 1818)
(AMMONOIDEA, STEPHANOCERATIDAE) ALS ZWERVER IN BEESEL (LIMBURG) 269

E.N. BLINK
INVENTARISATIE VAN "IJZEREN BOS" EN "HET HOUT" BIJ SUSTEREN 272

S. JANSEN & W. JANSEN
NIEUWE VINDPLAATSEN VAN DE MARETAK IN MIDDEN-LIMBURG 275

RON BEENEN
GALERUCA POMONAE (SCOPOLI), EEN IN NEDERLAND ZEER BEDREIGDE DIERSOORT (COLEOPTERA, CHRYSOMELIDAE) 276

KORTE MEDEDELINGEN 278

HET GENOOTSCHAP OVER DE GRENS

Het is bij een vereniging een goede zaak dat het bestuur de leden op de hoogte houdt van ontwikkelingen die binnen de vereniging plaatsvinden. De meest aangewezen weg hiervoor is zonder twijfel de Algemene Ledenvergadering. Wanneer echter de ontwikkelingen zo snel gaan dat zelfs het bestuur moeite heeft om het tempo bij te houden, lijkt een tussentijdse rapportage op zijn plaats.

Binnen het Dagelijks Bestuur is reeds in een eerder stadium besloten dat de Ledenadministratie aan een grondige herziening toe is. Dit jaar is namelijk overduidelijk gebleken dat het opgeslagen ledenbestand niet meer strookt met de realiteit, hetgeen nogal wat financiële consequenties voor de vereniging tot gevolg heeft. Met het fiat van het Algemeen Bestuur zal daarom een poging worden gedaan om voor het einde van het jaar het gehele ledenbestand te screenen. Een eerste aanzet is inmiddels gegeven. Alle leden die volgens de oude administratie te weinig contributie betaalden zijn inmiddels aangeschreven. We realiseren ons dat hierbij vergissingen zijn gemaakt. Dit betreft vooral 65+ leden, die vaak ten onrechte een aanmaning hebben gekregen. Misschien zijn we hiermee over de grens gegaan. Hiervoor onze welgemeende excuses.

Het bestuur is evenwel van mening dat dergelijke vergissingen haast niet te voorkomen zijn, temeer daar het Genootschap geen persoonsregistratie voert en dat ook in de toekomst niet wil doen. We verzoeken de leden dan ook, indien ze van mening zijn voor bepaalde reducties in aanmerking te komen, dit duidelijk op de acceptgiro te vermelden.

Uit de administratie blijkt bovendien dat een groot aantal leden de contributie over 1990 nog niet heeft voldaan. In het verleden is nogal soepel (?) omgegaan met wanbetalers. Het bestuur staat nu op het standpunt dat een dergelijk coulante opstelling niet meer mogelijk is. Wat dat betreft is de grens bereikt. Binnenkort zullen deze leden een laatste aanmaning krijgen. Om de vereniging te kunnen laten functioneren in al haar doelstellingen is iedere contributiebijdrage van wezenlijk belang. De Limburgse natuur zal alleen gebaat zijn met een actief Genootschap dat steeds maar weer de waarden van die natuur benadrukt.

Nu we toch bij de administratie van het Genootschap zijn aangeland, is het op zijn plaats twee nieuwe krachten binnen de vereniging te introduceren. Met het vertrek van dhr. Koomen viel een belangrijk persoon voor het Genootschap weg. Omdat dit niet geheel onverwacht kwam werd enkele jaren geleden de verkoop van publicaties en koopabbonnementen al ondergebracht in het Publicatiebureau. Dit bureau heeft dankzij de belangeloze inzet van Marja Lenders thans zijn draai gevonden en functioneert naar ieders tevredenheid. Het overige administratieve werk wordt thans verricht door Carla Widderhoven en Antoinette Duijsters. De eerste heeft de ledenadministratie onder haar beheer, de tweede verzorgt de bureaustaak. Antoinette is iedere donderdag in het Natuurhistorisch Museum Maastricht aanwezig en handelt daar de lopende zaken af. We danken als bestuur beiden dat ze deze taken hebben willen opnemen. Eens temeer blijkt dat het Genootschap leeft en in dat opzicht gaan we zeker niet over de grens.

Ook binnen de redactie hebben enkele wijzigingen plaatsgevonden. Door het bestuur werden Jo van der Coelen en Jan Hermans als nieuwe redactieleden benoemd. Jo van der Coelen heeft zijn sporen reeds lang verdiend op het gebied van herpetofauna- en vleermuisonderzoek. Jan Hermans behoeft nauwelijks introductie. Zijn werkkterrein is zo veelomvattend dat de meesten wel op een of andere manier met zijn publicaties in aanraking zijn gekomen. Het bestuur prijst zich gelukkig dat beiden zich willen inzetten voor het Maandblad, dat zonder twijfel nog steeds het visitekaartje van het Genootschap is. Een bewijs hiervoor is dat de portefeuille van de redactie momenteel boordevol zit. Het doet het bestuur dan ook pijn dat uit bezuinigingsoverwegingen de laatste nummers van het Maandblad niet van die omvang zijn als we dat graag zouden willen. Helaas kunnen we, wat dat betreft, niet over de grens, maar misschien dat het nieuwe begrotingsjaar met enige hulp van de Provincie uitkomst biedt.

Tijdens de laatste Algemene Ledenvergadering traden Tof Thissen en Eduard Blink af als bestuurslid. Beiden werden uitvoerig bedankt voor hun inzet. Tegelijk werden Jan Buys en Robert Berten als nieuw bestuurslid benoemd. Jan Buys is woonachtig in Venray en het leek ons goed om ook het noorden van de provincie eens extra in beeld te brengen. Getuige het themanummer over de Bergerheide is Jan hierin kwalitatief en kwantitatief uitstekend geslaagd. Hiermee ging het bestuur wel bewust over de grens.

Maar op het balkon van Europa kijk je verder. Uit het ledenbestand blijkt dat veel van onze zuiderburen al lid zijn van het Genootschap. Met name de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven, maar ook andere werk- en studiegroepen, wijzen het bestuur, wat dat betreft, de weg. Dit was aanleiding om Robert Berten te benaderen om zo naar zijn eigen zegen ook West-Limburg meer bij het Genootschap te betrekken. Gaan we hiermee over de grens? Geografisch misschien wel, hoewel er in dit geval meer sprake is van een grensverlegging. In ieder geval wil het Genootschap zich meer op Belgisch Limburg richten. De Limburgse natuur houdt immers niet op bij de Maas. Dit blijkt overduidelijk uit "Natuur en Flora in Limburg", een boekwerk van formaat waarin Robert de natuurgebieden op het Belgische eens op een rijtje zet. We hopen op termijn dat meer publicaties over natuuronderzoek van dit deel van Limburg hun weg naar het Maandblad zullen vinden.

Al deze overwegingen hebben geleid tot de principe-uitspraak dat toekomstige bestuursleden ook op Westlimburgs grondgebied gezocht dienen te worden. En om de administratie voor Belgische leden gemakkelijker toegankelijk te maken zijn twee nieuwe Belgische rekeningen geopend. Beide rekeningnummers zijn met ingang van dit Maandblad opgenomen in het colofon. We hopen dat er spoedig massaal gebruik van gemaakt gaat worden.

Uit de ledenaanmelding van het afgelopen jaar kan men opmaken dat steeds meer mensen de weg naar het Genootschap weten te vinden. Blijkbaar spreekt de vereniging met de oude naam, maar met een toenemend jeugdig elan, steeds meer mensen aan. En wat dat betreft wil het Genootschap echt over de grens, maar dan over de grens van 1000 leden.

VERSLAG VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING D.D. 16 JUNI 1990 TE ROERMOND

1. Opening

Om 11.00 uur opende voorzitter dhr. A. Lenders de vergadering. Negenentwintig Genootschapsleden woonden de vergadering bij. De heren J. Hermans, G. Janssen en F. Schepers meldden zich af.

2. Mededelingen

De secretaris kondigde een wijziging in het middagprogramma aan; i.p.v. F. Schepers zou dhr. H. van Buggenum een lezing verzorgen.

– Dhr. Koomen heeft zijn administratieve werkzaamheden voor het Genootschap beëindigd. De voorzitter bedankte hem voor zijn jarenlange inzet. Carla Widdershoven zal de ledenadministratie overnemen, Antoinette Duysters de overige administratieve taken.

– Het algemeen Bestuur heeft dhr. J. v.d. Coelen aangesteld als redactielid. Dhr. P. Philips zal de redactie een paar dagen per week ondersteunen.

3. Verslag Algemene Ledenvergadering d.d. 5 oktober 1989

Niemand had opmerkingen, het verslag werd vastgesteld.

4. Behandeling jaarverslagen

a. Verslag van de secretaris

Naast het aanbrengen van een tweetal wijzigingen op pagina 3 (inzake de samenstelling van de computerbeheergroep en de tegenprestatie van de provincie voor het leveren van gegevens door de Z.W.G. aan de provincie) werd voorgesteld om de passage over

het verspreidingsatlas-project van de Herpetologische studiegroep weg te laten. Naar aanleiding hiervan volgde enige discussie over het uitgeven van de verspreidingsatlas (door wie?). De Algemene Ledenvergadering stelt voor om de atlas uit te geven door het Genootschap, al dan niet in samenwerking met de Stichting Herpetologische Studiegroepen. Dit is ook het streven van het Dagelijks Bestuur. De Herpetologische Studiegroep Limburg, Algemeen Bestuur en redactie zullen zich hierover intern/onderling beraden. Het Algemeen Bestuur heeft het laatste woord. Met het voorbehoud dat de wijzigingen door de secretaris zullen worden uitgevoerd werd het verslag vastgesteld.

b. Verslag van de Penningmeester

Na enige toelichting van de penningmeester werd dit verslag ongewijzigd vastgesteld.

5. Begroting 1991

Daar het in feite nog te vroeg was om een redelijke inschatting te maken van de inkomsten en uitgaven en vanwege het feit dat de begroting pas in oktober bij de provincie ingediend hoefde te worden, stelde de voorzitter voor om de begroting op een later tijdstip vast te stellen. Bijvoorbeeld in een extra Algemene Ledenvergadering gecombineerd met een bijeenkomst van de Kring Maastricht.

6. Mutaties in het Algemeen Bestuur

Mevrouw C. Adams-Kaasta en de heren A. Broen en P. Spreuwenberg wer-

den herbenoemd. De voorzitter bedankte dhr. Blink voor zijn inzet binnen het Algemeen Bestuur en de Kring Maastricht. Een bijzonder woord van dank richtte hij tot dhr. Thissen. Deze had immers 6 zittingsperioden (vanaf 1972) deel uit gemaakt van het Algemeen Bestuur. De Algemene ledenvergadering ging accoord met het voorstel van het Algemeen Bestuur om de heren R. Berten (uit Belgisch Limburg) en J. Buys te benoemen tot bestuurslid.

7. Rondvraag.

Dhr. Thissen memoreerde het moment waarop hij lid werd van het Algemeen Bestuur.

– Naar aanleiding van een vraag van dhr. T. Mulder werd de prive-publicatie van R. Berten (Natuur en Flora in Limburg) nader geïntroduceerd. De heer Berten gaf een korte toelichting op de inhoud.

– De heer D. de Graaf merkte op dat als het Algemeen Bestuur van plan is om alleen publicaties uit te geven als de kosten volledig door subsidies gedekt worden, de kans bestaat dat er waardevolle manuscripten zijn die niet kunnen worden gepubliceerd omdat ze onrendabel zijn. De voorzitter merkte op dat er door het Algemeen Bestuur gestreefd wordt naar de oprichting van een publicatiefonds.

8. Sluiting

Om ongeveer 12.00 uur werd de Algemene Ledenvergadering door de voorzitter gesloten.

R. GUBBELS, secretaris

VERSLAG VAN DE COMPUTERBEHEERGROEP

In het verslagjaar '89-'90 maakten deel uit van de Beheergroep:

Johan den Boer

Douwe de Graaf

Bart Graatsma

Bert Op den Camp

Nico van der Wal

Naast de gewone beheertaken zijn de volgende activiteiten van de Beheergroep het waard om vermeld te worden.

– In januari 1990 is versie 1.2 van *Inventar* in gebruik genomen. Inmiddels zijn ruim 38.000 plantenwaarnemingen, 20.000 zoogdierwaarnemingen en 20.000 herpetofauna-waarnemin-

gen in het systeem opgenomen.

– De Vlinderstudiegroep sluit zich ook aan bij de studiegroepen, die van *Inventar* gebruik gaan maken. Samen met hen zijn twee formulieren ontwikkeld voor het vastleggen van waarnemingen.

– De Beheergroep heeft een reglement opgesteld aan de hand waarvan bepaald kan worden wie tot welke waarnemingen toegang heeft. De besluitvorming rondom het reglement is nog niet afgerond.

– Door de Beheergroep is een 'algemene schrijffijst' ontwikkeld als formulier voor het vastleggen van waarne-

mingen. De opzet is vergelijkbaar als bij de schrijffijst van de Plantenstudiegroep: de \pm 30 interessantste soorten van een gebied/uurhok, dat tijdens een excursie wordt bezocht, worden genoteerd. Op de algemene schrijffijst mogen soorten van verschillende groepen (planten, vogels e.d.) door elkaar genoteerd worden.

– In de loop van het jaar zijn door de Beheergroep 'codeboekjes' samengesteld met daarin de computercodes van verschillende soortgroepen, biotopen en Europese (natuur-)gebieden.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJKE BIJEENKOMST

TE HEERLEN OP 4 SEPTEMBER

Na het welkomstwoord van de heer P. Spreuwenberg – voorzitter Bult liet uit de Pyreneeën groeten – toonde de heer H. Snellings een drietal foto's van een Steenmarter (*Martes foina*), gevangen met een inlooppkooi. Half juni werd hij opgebeld door een mevrouw uit Meerssen met het verzoek eens poolshoogte te komen nemen: "De kippen zijn erg onrustig en bovendien verdwijnen er de laatste tijd steeds eieren". Op aanraden van de heer Snellings ging ze gewapend met een stok het hok binnen, waar ze een Steenmarter slapend in een legnest aantrof. Een paar porren deden het dier vlug de aftocht blazen. De volgende dag werd een inloopval geplaatst. Toch liet het dier zich pas na twee dagen vangen. Bij die gelegenheid maakte de heer Snellings de getoonde foto's. Het bleek een jong dier te zijn, dat daarna in een op enige afstand van de vangplaats gelegen natuurreservaat werd vrijgelaten. Het idee, dat de Steenmarter alleen in afgelegen boerderijen en schuren voorkomt, blijkt achterhaald te zijn. Steeds meer wordt duidelijk, dat deze martersoort ook in steden en dorpen huist. In Maastricht vindt je ze zelfs op zolders van oude huizen in het centrum. De heer Snellings is een geval bekend van twee Steenmarters die op de vliering van een oud huis woonden en daar zoveel lawaai maakten, dat de bewoonster uit de slaap werd gehouden. Daarna liet de heer Zilverstand lichtbeelden zien, gemaakt tijdens zijn reis door een deel van Indonesië. De eerste dia's, gemaakt in de buurt van Semplak – gelegen ten zuiden van Jakarta – gaven al meteen een beeld van een tropische vegetatie. In plantages langs de weg werd veel Maniok (*Manihot esculenta*) verbouwd. Uit de wortels van deze Wolfsmelk wordt tapiocameel bereid, dat onder meer in Nederland wordt verwerkt in veevoeder. Ook groeiden hier Papayabomen (*Carica papaya*), die een hoogte van 6 meter bereikten. Het was een vreemde gewaarwording in het wild steeds weer metershoge planten als Crotons (*Codiaeum spec.*) en Vioolbladplanten (*Ficus lyrata*) aan te treffen, die wij alleen kennen als kamerplanten. Veel wegen werden omzoomd door prachtig geelbloeiende Djoharbomen (*Cassia simeia*), terwijl ook overal Pisangs, bij ons beter bekend als Bananen (*Mu-*

sa spec.), waren aangeplant. Van dit geslacht worden in Indonesië ruim 20 soorten gekweekt. Hoewel van de meeste bananen de vruchten – hetzij vers, hetzij gebakken – worden gegeten, zijn er ook soorten waarvan men de bloemen nuttigt.

Beroemd is de botanische tuin te Bogor, het voormalige Buitenzorg, waar veel tropische planten zijn bijeengebracht. De heer Zilverstand toonde opnamen van Tijgerklauw (*Mucuna bennetii*), Lipstickpalm (*Cynthostachis lakke*), zo genoemd vanwege de vuurrode stam van de jonge plant en de fraaie Waaierpalm (*Ravenala madagascariensis*), ook wel Reizigerspalm genoemd, omdat in de bladoksels steeds water blijft staan waarmee, reizigers hun dorst kunnen lessen. In een boom hingen tientallen Vliegende honden (*Pteropus vampyrus*). Dit zijn vruchtenetende vleermuizen met een vleugelwijdte van ongeveer één meter.

Opnamen van de Rotan (*Gortasia manou*), van wiens stengels de bekende manoumeubles worden gemaakt, bloeiende Gemberplanten (*Zingiber costus-speciosus*), de winde-achtige Morning glory, die werd bezocht door 4 cm grote hommels met een metaalachtige blauw-violette schijn en de 10 meter hoge *Schefflera spec.*, die bij ons als kamerplant wordt gehouden, gaven een goede indruk van de rijkdom aan planten. Ook groeiden er Ragebol (*Broronea grandiceps*), de boomvaren *Alsophylla glauca* en een Sagopalm (*Encephalartos spec.*). Laatstgenoemde had een grote, liggende stam en wordt daarom ook wel Olifantspoot genoemd. De serie opnamen van de plantentuin werd gecompleteerd door dia's van waterplanten, die in een grote vijver waren aangeplant. We noemen de Waterhyacinth (*Eichhornia crassipes*), *Nymphaea lotus* en een *Victoria amazonica*, vroeger *Victoria regia* genaamd, met reusachtige drijvende bladeren, die een gewicht van wel 50 kg kunnen dragen!

Een schriller contrast dan tussen de weelderige begroeiing van Bogor en de bubbelige zwavelbronnen van de 2076 m hoge vulkaan Gunung Tangkuban Prahū (d.i. Omgekeerde prauw) is nauwelijks denkbaar. Deze vulkaan heeft drie kraters, waarvan de eerste 300 meter diep is en een diameter heeft van 500 meter. Deze krater mocht niet worden betreden wegens de herhaaldelijk optredende gasuitbarsten. De laatste uitbarsting van de vul-

kaan vond in 1969 plaats. In het bos tussen de beide andere kraters groeiden veel boomvarens en de Harendrong.

In de Riau-archipel – een tussen Sumatra en Maleisië gelegen eilandenprovincie – fotografeerde de heer Zilverstand niet nader geïdentificeerde buizerdachtige roofvogels, die met hun klauwen voedsel oppikten van het wateroppervlak. Van de planten noemen we de Bataat ofwel Zoete aardappel (*Ipomoea batatas*) en de in overal in Indonesië voorkomende Klapperboom (*Cocos nucifera*). De Nederlandse naam is een verbastering van het Indonesische Kelapa. Opnamen van een onbekende, maar mooie, grote sprinkhaan besloten de serie.

De heer Spreuwenberg besloot de rij met dia's van planten uit de Pyreneeën en de Causse met zijn grote, uit kalk en mergel bestaande plateaus, die grenzen aan de Cevennen. De hoogte van de plateaus schommelt tussen de 800 en 1200 meter. Ze zijn erg droog en hebben een ruw klimaat met hete zomers en strenge winters. Het bijzondere van de Causse voor de plantenliefhebber is vooral het voorkomen van een tot dusver alleen uit deze streken bekende ondersoort van de Vliegenorchis (*Ophrys insectifera*), nl. *Ophrys insectifera aymoninii*. *O. i. aymoninii* onderscheidt zich van de nominaatvorm door zijn brede lip met gele rand en zijn twee geelgroene in plaats van roodbruine binnenste bloembladeren. *O. i. aymoninii* is pas in 1959 ontdekt en werd eerst voor een bastaard van *Ophrys insectifera* en *Ophrys lutea* gehouden. Volgens de huidige opvattingen heeft *O. i. aymoninii* zich uit de Vliegenorchis ontwikkeld, zonder dat daar andere soorten aan te pas zijn gekomen. De heer Spreuwenberg toonde dia's van Vliegenorchissen die al de eerste kenmerken van *O. i. aymoninii* vertoonden, nl. de gele rand van de lip. Zonals hierboven vermeld hebben de gewone Vliegenorchissen een lip met een bruinrode rand. Op de Causse du Larzac vond hij exemplaren waarvan de laatst ontloken bloem een roodbruine rand had, maar alle andere een gele. Kennelijk verkleurt de liprand van de bloemen van deze planten kort na het opengaan van de bloem. De opnamen van de echte *O. i. aymoninii* werden gemaakt op de Causse Noir. De planten werden zowel aangetroffen in een open dennenbos als in een berm langs de weg.

EXCURSIEVERSLAGEN

VLEERMUZENEXCURSIE KRING HEERLEN

In de schemering, zo rond 21.15 uur, verzamelden zich op 27 augustus 1990 een twintigtal deelnemers aan de vleermuizenexcursie in het natuurgebied Strijthagen te Schaesberg. Het was 23°C en wat klam. "Ideaal weer om op zoek te gaan naar vleermuizen", aldus onze excursieleider, de heer Erik Dost, inspringer voor de heer Le Noble, die op het laatste moment was verhinderd. Vleermuizenexcursies in het vrije veld organiseren is pas een jaar of vier, vijf mogelijk, namelijk sinds de batdetector op de markt verscheen. De batdetector (vleermuizenzoeker) is een apparaat van Engelse makelij, dat ons in staat stelt de door vleermuizen voortgebrachte geluiden te horen. Zoals bekend vangen vleermuizen insecten met behulp van hun sonar; ze produceren geluiden met zeer hoge frequenties (merendeels veel hoger dan 20.000 Hertz), die door de vliegende insecten worden teruggekaatst en dan door de vleermuizen weer worden opgevangen. De dieren bepalen op deze manier plaats en afstand van hun prooi en kunnen deze dan vangen. Aangezien het menselijk oor slechts geluiden met een frequentie tot 18.000 Hertz kan waarnemen, lijkt het voor ons of de vleermuizen in alle stilte rondvliegen. Niets is echter minder waar, zoals de batdetector aantoonde. Dit apparaat zet de vleermuizenroepen namelijk om in voor ons hoorbare geluiden. Meteen toen de excursieleider de beide meegebrachte batdetectoren aanzette was het raak: een staccato van korte, harde tikken kondigden de eerste vleermuis

aan. "Een Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)" stelde Erik vast. Omdat elke soort zijn eigen specifiek geluidenpatroon heeft, weet de geoefende waarnemer meteen met welke soort hij te doen heeft. De vleermuizenliefhebber begint met zijn activiteiten in maart, wanneer de dagtemperaturen oplopen tot boven de 10°C en het 's nachts niet meer vriest. Dan gaan de eerste insecten weer vliegen en verschijnen ook de eerste vleermuizen. In de periode tussen april en half mei loopt ook voor de langslapers onder de vleermuizen de winterslaap ten einde en op warme avonden zijn dan in beginsel alle Nederlandse soorten waar te nemen. Omdat in deze tijd tevens de vleermuizen, die een gescheiden winter- en zomerkwartier hebben, op trek gaan, is het mogelijk deze soorten waar te nemen op plaatsen, waar ze de rest van het jaar ontbreken. Rond half mei verzamelen de vrouwtjes zich in groepen in de zogenaamde kraamkolonies, waar – voor zover bekend – omstreeks half juni de jongen worden geboren. Een maand later vliegen de eerste jongen uit en korte tijd daarop wordt de kraamkolonie ontbonden. Deze tijd is het gunstigst voor het houden van excursies, omdat dan de grootste vleermuizenconcentraties zijn waar te nemen. De paartijd loopt van half augustus tot in september, gevolgd door de winterslaap vanaf oktober. Hoewel je vleermuizen op de meest uiteenlopende plaatsen kunt horen, blijkt toch, dat de gunstigste waarneemplekken bij bomen en water liggen, daar vliegen immers de meeste insecten! Om die reden is Strijthagen uitgezocht als excursieterrein. In een bocht van de

plas voor het kasteel, waar de kruinen van de bomen boven het water uitsteken jaagt een Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*). De beide batdetectoren ratelen achtereenvolgend, waarbij de vangbundel opvalt: de tikgeluiden volgen elkaar steeds sneller op als de vleermuis een insect vangt.

Gehurkt zien we de Dwergvleermuis kringentrekkend tegen de hemel afsteken, soms niet meer dan één meter boven onze hoofden. Een wat lichter geluid trekt onze aandacht. Het is een Franjestaart (*Myotis natterii*). Net als die van de Watervleermuis (*Myotis daubentonii*) – die we even later horen – bestaat de Franjestaartroep uit een droge ratel met een variërend ritme, door de kenners "droge tikken" genoemd. De afstand waarop vleermuizen met de batdetector kunnen worden waargenomen varieert vrij sterk. Gewone dwergvleermuizen zijn tot op 30 m te horen, Rosse vleermuizen zelfs tot ongeveer 100 meter! Boven een volgende plas horen we opnieuw en voortdurend de roep van een Franjestaart. Het dier vliegt rustig ongeveer één meter boven het wateroppervlak op en neer en kon verscheidene keren in de bundel van een sterke zaklantaarn worden gevangen. Als dan ook nog een Gewone dwergvleermuis ten tonele verschijnt is het geratel op de batdetectoren niet van de lucht. Tegen half twaalf wordt de excursie beëindigd met een ferm applaus voor de excursieleider en togen deelnemers – een nieuwe ervaring rijker – huiswaarts.

P. SPREUWENBERG

NIEUWS VAN HET PUBLICATIEBUREAU

De reorganisatie van het Publicatiebureau is thans in een eindstadium. De meeste door het Natuurhistorisch Genootschap uitgegeven publicaties zijn thans gerubriceerd en gecatalogiseerd. Alle uitgaven zijn opgenomen in een publicatielijst, waarin behalve de titels ook de actuele prijsopgaven zijn vermeld. Bij de prijzen is een onderscheid gemaakt tussen leden en niet-leden van het Natuurhistorisch Genootschap.

De lijst bevat een overzicht van alle nog leverbare Maandbladen en uitgaven in de reeks Publicaties. Bovendien

zijn nog een vijftal originele overdrukken uit de Jaarboeken (1912-1923) verkrijgbaar. Daarnaast vermeldt de lijst de titels van 264 overdrukken uit het Maandblad (1924-1989), 20 overdrukken uit de reeks Publicaties (1948-1978) en 53 uitgaven van de Studiegroepen. Alle titels kunnen geleverd worden (exclusief portokosten) zolang de voorraad strekt.

De publicatielijst (20 pagina's A4-formaat) is alleen verkrijgbaar bij het Publicatiebureau (o.v.v. Publicatielijst) door het overmaken van f 5,— of Bf 90,— (inclusief porto) op rekening

van het bureau. Ook schriftelijke bestelling is mogelijk. De lijst wordt dan per omgaande toegestuurd.

Het post- en besteladres luidt: Publicatiebureau van het Natuurhistorisch Genootschap Groenstraat 106 NI 6074 EL Melick

Betalingen in Nederland via Girorekening 429851.

Betalingen in België via Postrekening 000-1616562-57.

MARJA LENDERS

TELOCERAS BLAGDENI (J. SOWERBY, 1818) (AMMONOIDEA, STEPHANOCERATIDAE) ALS ZWERVER IN BEESEL (LIMBURG)

JOHN W.M. JAGT, Tweede Maasveldstraat 47, 5921 JN Venlo

Tijdens graafwerkzaamheden in een talud aan de Beekstraat te Beesel (Gem. Beesel en Reuver, Midden-Limburg) werd een relatief goed bewaard gebleven exemplaar van de stephanoceratide ammoniet *Teloceras blagdeni* (J. SOWERBY, 1818) gevonden. Deze soort karakteriseert een bepaald interval in het Bajocien, een onderafdeling van het Dogger (Midden-Jura), en is al meer dan eens gemeld als zwerfsteen uit Pleistocene Maasgrindafzettingen. De conservatie-toestand van het nu beschikbare exemplaar laat een uitgebreidere beschrijving toe. Zijn herkomst moet ergens in Noord-Frankrijk, in de streek rond Longwy (dép. Meurthe-et-Moselle), rond Mézières (dép. Ardennes) of rond Thionville (dép. Moselle) gezocht worden. Het talud in Beesel valt samen met het Midden-Terras van de Maas terplaatse en uit de literatuur is op te maken dat grindafzettingen hier tot de Formaties van Veghel (laat Midden-Pleistoceen) en Kreftenheye (Laat-Pleistoceen) gerekend worden.

In juli 1989 werden er bij een perceel aan de Beekstraat te Beesel (Fig. 1) graafwerkzaamheden verricht, waarbij het talud werd afgegraven en het hieronder beschreven exemplaar van de stephanoceratide ammoniet *Teloceras blagdeni* werd aangetroffen. Het vond zijn weg naar de kollektie Peeters (Reuver). Ondanks het feit dat deze soort al meer dan eens is gemeld als zwerfsteen, in uiteenlopende conservatie-toestanden, uit Pleistocene Maasafzettingen vooral in Limburg maar ook elders in het land, rechtvaardigt de uitstekende conservatie van de hier gemelde vondst een uitgebreidere beschrijving. Daarnaast kan het een aanleiding zijn om vondsten van deze soort gedaan na de laatste inventarisatie door WILLEMS (1970) eens op een rijtje te zetten.

BESCHRIJVING

Het beschikbare exemplaar (Fig. 2-6) is een compleet septaat fragmokon met verkiezelde schaal; de woonkamer is niet bewaard gebleven. Schaalresten direkt boven de grote tuberkels op het jongste deel van het fragmokon tonen aan dat het exemplaar oorspronkelijk tenminste 180 mm in diameter mat. De verkiezeling manifesteert zich als karakteristieke, in dia-

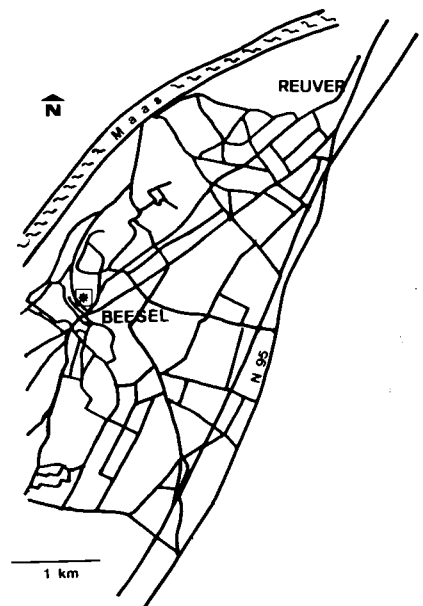
meter sterk variërende, kiezelringen, en als kristalgroei op breukvlakken en in kleine holttes. De kleur varieert van witgrijs naar vuil-bruin, met alle mogelijke overgangen. Het stuk heeft aan één zijde een voor de helft opgevulde umbilicus (navel): een vrij zacht, licht okerkleurig, vrij fijnkorrelig sediment met enkele grovere partikels.

In de beschrijving van de morfologie hieronder wordt de terminologie die voorgesteld is door ARKELL *et al.* (1957) gevolgd.

Fragmokon coronaat, cadikoon-evoluut (met wijde umbilicus), met windingsbreedte veel groter dan windingshoogte (depressed), met brede, zwak konvexe venter en diepe umbilicus. Afmetingen zijn als volgt (D = diameter, Wb = windingsbreedte, Wh = windingshoogte, U = umbilicus; getallen tussen haakjes referen aan afmetingen als percentages van de totale diameter; intercostaal betekent tussen de ribben):

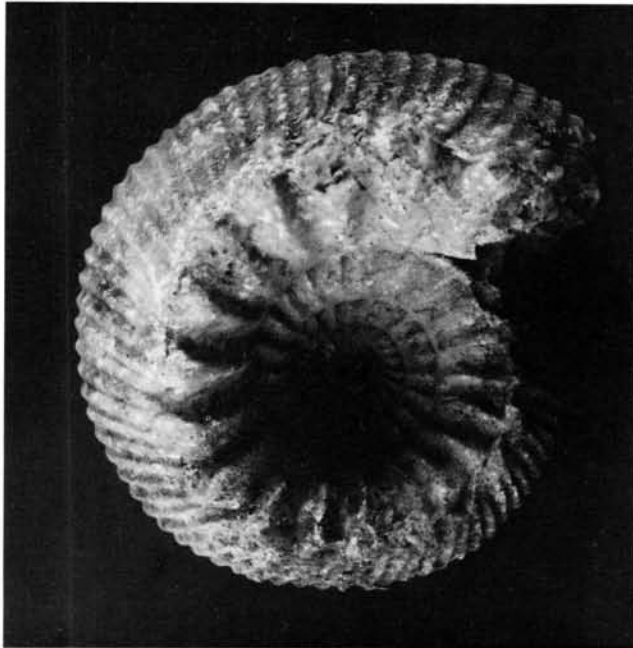
D (in mm)	105 (100)
Wb (in mm, intercostaal)	79 (75.2)
Wh (in mm)	35 (33.3)
Wb/Wh	2.26
U (in mm)	41 (39.0)

Skulptuur bestaat uit geprononceerde ribben. Windingen nemen slechts langzaam in grootte toe, waarbij ca. 45% van de voorgaande winding wordt be-

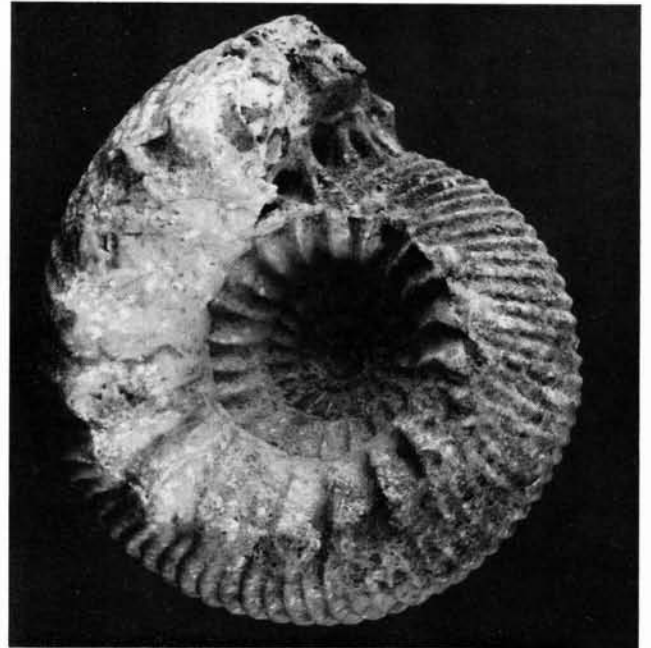

Figuur 1. Vereenvoudigd situatiekaartje met de vindplaats (ster in vierkantje) van *Teloceras blagdeni*.

dekt. In het beschikbare exemplaar zijn de oudste windingen niet bewaard gebleven; de skulptuur begint op de eerst-zichtbare windingen met dichtstaande, vrij forse ribben, waarbij de tussenruimten van gelijke breedte zijn. Deze ribben ontstaan direkt op de umbilicale

2

3

4

5

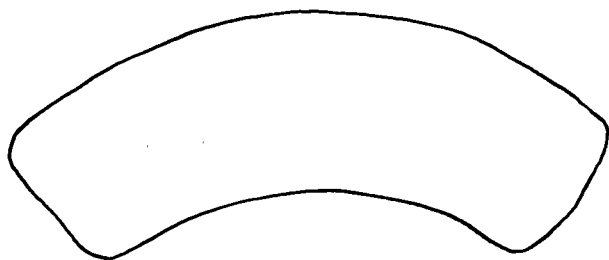
Figuur 2-5. *Teloceras blagdeni* (J. Sowerby, 1818), Beesel (Midden-Limburg), kollektie Peeters (Reuver, ongenummerd). Afmetingen in tekst.

schouder en zijn in dit stadium sterk prorsiradiaat (= naar voren, naar de mondopening gericht) en neigen sterk naar voren op mid-flank hoogte.

Tuberkels zijn niet zichtbaar, aangezien de daaropvolgende windingen deze bedekken, maar wel zijn inkepingen zichtbaar in de daaropvolgende winding, daar waar de ribben hun hoogste punt bereiken. Ribben nemen van de umbilicale schouder naar mid-flank snel in hoogte toe, en de tussenruimten worden circa twee maal zo breed als de ribben zelf. Op jongere windingen wordt de voorwaartse nei-

ging van de scherper wordende ribben opvallender. In een nog later stadium vertonen de ribben net boven de umbilicale schouder een rectiradiaat (= naar achteren) verloop, waarna ze zwak prorsiradiaat zijn op het onderste deel van de flank en daarna vrij sterk naar voren buigen. Op de laatstbewaarde winding worden de ribben uitgesproken fors en lopen op mid-flank hoogte uit in goed ontwikkelde, langwerpige tuberkels, die eigenlijk niet meer zijn dan verdikte ribben. Naar de mondopening toe neemt de dikte en hoogte van deze tuberkels, waarvan er

negentien geteld kunnen worden op de laatste winding, gelijkmatig toe en krijgen deze het karakter van een stekel. De scherpe kam op de ribben varieert nogal in verloop en ontwikkeling. Bovendien is er enige variatie in de breedte van de tussenruimten. De loop van de ribben is echter onveranderd rectiradiaat in het onderste deel van de flank, dan licht flexueus en naar voren gebogen op mid-flank hoogte. In dit stadium zijn ook vrij sterk geprononceerde groeilijnen zichtbaar die de loop van de ribben volgen. De venter is breed, relatief licht konvex, en voor-

Figuur 6. Windingsdoorsnede (vgl. fig. 2-5). Ware grootte.

zien van ongedeelde ribben, die hun oorsprong vinden in de tuberkels die ontstaan op het punt van de maximale windingsbreedte. Twee, in een later stadium, drie of vier, ribben staan in direkte verbinding met deze tuberkels, waarbij er geen of nauwelijks verschil in dikte te konstaten is. Tussen deze bundels van twee tot vier ribben schakelen andere ribben in, die in sterkte gelijk zijn, maar over het algemeen niet tot aan de tuberkels reiken. In een jonger stadium wordt dit iets duidelijker en ontstaat het beeld waarbij de ribbenbundels aan de tuberkels geknoopt lijken (vgl. FRAAS, 1910, pl. 50, fig. 6). De ribben over de venter schijnen naar de mondopening toe iets vlakker te worden, maar dit kan ook een gevolg van afrolling door transport zijn. Windingsdoorsnede breed, kroonvormig (Fig. 6). Sutura met sterk ingesnedene elementen, niet zichtbaar (verkiezelde schaal!), met uitzondering van de laatste kamer van het fragmokon (Fig. 4).

DISKUSSIE

Teloceras blagdeni (J. Sowerby, 1818) is de type soort van het genus *Teloceras* Mascke, 1907 (= *Blagdenia* Roché, 1939) (ARKELL *et al.*, 1957) en werd in de oudere literatuur (bv. VAN DER LIJN, 1949) ook wel aangeduid als *Stephanoceras blagdeni*. Binnen de familie Stephanoceratidae Neumayr, 1875, waartoe *Teloceras* wordt gerekend, is er een aantal genera dat sterk kan lijken op *Teloceras*, bv. *Stephanoceras* Waagen, 1869 (type: *Ammonites humphriesianus* J. de C. Sowerby, 1825), *Stemmatoceras* Mascke, 1907 (type: *Ammonites humphriesianus coronatus* Quenstedt, 1887 = *Stemmatoceras frechi* Renz, 1913) en *Duashnoceras* Westermann, 1983 (type: *Stephanoceras floresi* Burckhardt, 1927). Het onderscheid tussen de diverse genera steunt voornamelijk op skulptuurontwikkeling tijdens de groei, windingsdoorsnede en sutuur-karakteristieken. In het verleden zijn er nogal wat nomenklato-

rische onduidelijkheden geweest binnen deze ammonietenfamilie en ik betwijfel of het laatste woord hierover al is gevallen. Zoals WILLEMS (1960, p. 80) aangaf, is *Ammonites blagdeni* een substituu-naam. VON SCHLOTTHEIM (1813) beschreef een *Ammonites coronatus*; J. SOWERBY (1818) hield er een andere zienswijze op na en verving deze naam door *blagdeni*, en deze aanduiding wordt nu algemeen gebruikt. In de literatuur wordt deze soort als kenmerkend gezien voor het Midden-Bajocien (Dogger δ) (FRAAS, 1910; KAEVER *et al.*, 1976), en wel voor de *blagdeni*-Schichten in Westduitse terminologie (WESTERMANN, 1954). Ook in klassieke handboeken (KAYSER, 1925; WAGNER, 1931) wordt ze vermeld. Het Engelse equivalent voor het Franse Bajocien (D'ORBIGNY, 1852) is het Inferior Oolite (zie BRITISH MESOZOIC FOSSILS, 1975).

SANDOVAL & WESTERMANN (1986, fig. 7) vergelijken Mexicaanse Bajocien ammonietenfauna's met de Europese standaard zones en onderscheiden een Vroeg en Laat Bajocien, met een *blagdeni* zone als jongste subzone van de *humphriesianus* zone. IMLAY (1973, fig. 1) daarentegen deelt het Bajocien in drie onderetages, plaatst de *Stephanoceras humphriesianum* standaard zone (ARKELL, 1956) in het Midden-Bajocien en noemt als gidsfossiel voor het bovenste deel van de equivalenten van deze zone in Oregon o.a. *Teloceras itinsae* McLearn, 1932 (IMLAY, 1973, p. 90, pl. 46, fig. 10, 11, 13). In een groter verband (IMLAY, 1973, fig. 5) noemt hij de *Teloceras blagdeni* subzone, zoals deze is gedefinieerd in zuidelijk Engeland (ARKELL, 1956). Met andere woorden, *Teloceras* karakteriseert het bovenste (= jongste) deel van de *humphriesianus* zone, Midden-Bajocien. Het genus is vertegenwoordigd in Europa (inklusief Polen, zie DAYCZAK-CALIKOWSKA *et al.*, 1988), Indonesië, zuidelijk Alaska, Canada, Verenigde Staten en Zuid-Amerika (ARKELL *et al.*, 1957). BASSE (1952, p. 627) voert aan dat "cette forme européenne (= *T. blagdeni*) a gagné l'Amérique

du Centre et du Sud." In dit verband kan opgemerkt worden dat het exemplaar van *T. blagdeni* dat BASSE (1952, pl. 12, fig. 5, 5a) afbeeldt, enigszins afwijkt in skulptuur van het holotype van de soort (ARKELL *et al.*, 1957, fig. 342/5a, 5b). Voor een uitgebreide discussie van deze soort en het genus *Teloceras* in het algemeen kan verwezen worden naar o.a. BUCKMAN (1887-1907), QUENSTEDT (1886-1887) en PAVIA (1969). Belangrijk voor de Nederlandse vondsten van deze soort, hoofdzakelijk gedaan in Pleistocene Maasgrind-afzettingen (zie bv. VAN DER LIJN, 1949, 1973; BLEZER, 1984; WILLEMS, 1960, 1970) is het werk van MAUBEUGE (1951). Aangezien onze vondsten zonder enige twijfel uit Noord-Frankrijk stammen, zijn de gegevens verkregen door Maubeuge van groot belang, omdat hij de ammonietenfauna's van het Bajocien van de streek tussen Virton (Belgische provincie Luxemburg, Lorraine belge) en Longwy (Franse dépt. Meurthe-et-Moselle) beschrijft. Van het genus *Teloceras* onderscheidt MAUBEUGE (1951, pp. 75-79) zes soorten: *Teloceras aff. multinodum* (Quenstedt, 1887), *T. geometricum* Maubeuge, 1951, *T. blagdeni* (Sowerby, 1818), *T. pseudoblagdeni* Maubeuge, 1951, *T. sp.* en *T. lotharingicum* Maubeuge, 1951. Al deze soorten voert hij aan uit het Midden-Bajocien van Longwy, met uitzondering van *T. geometricum*, die uit Halanzy (Lorraine Belge) stamt. Maubeuge's exemplaar van *T. aff. multinodum* (pl. 10, fig. 7) is slecht gekonserveerd, maar is desondanks duidelijk verschillend van *T. blagdeni* in skulptuurdetails. *T. geometricum* (Maubeuge, pl. 4, fig. 4) schijnt eveneens voornamelijk in skulptuurdetails van *T. blagdeni* te verschillen. *T. pseudoblagdeni* (Maubeuge, pl. 4, fig. 5) verschilt van *T. blagdeni* hoofdzakelijk in sutuurdetails, maar of deze verschillen voldoende zijn voor de introductie van een nieuwe soort waag ik te betwijfelen. *T. lotharingicum* (Maubeuge, pl. 6, fig. 4; pl. 11, fig. 8) daarentegen lijkt een goed gedefinieerde soort, die in meerdere opzichten afwijkt van *blagdeni*. Van *Teloceras* sp. geeft Maubeuge geen afbeelding. De exemplaren van *T. blagdeni* die hij afbeeldt (pl. 15, fig. 2; pl. 4, fig. 3) lijken over het algemeen wel wat op het exemplaar dat hier is geïllustreerd (Fig. 2-6), maar er zijn ook verschillen te konstaten vooral met het stuk op Maubeuge's plaat 15. Dit exemplaar met een diameter van bijna 200 mm vertoont minder sterk geprononceerde ribben op de flanken. Bovendien is het

karakter van de tuberkels verschillend. Desondanks wordt het exemplaar uit Beesel tot *T. blagdeni* gerekend; de verschillen die er zijn, zijn grotendeels terug te voeren op ontogenie, conservering-toestand en dergelijke. MAUBEUGE (1951, tabel tussen pp. 96 en 97) refereert al zijn *Teloceras* vertegenwoordigers in één zone, die van *T. blagdeni*, die direkt volgt op de *Stephanoceras humphriesianum* zone. Als formatie noemt hij Calcaires à Polyptiers en zijn omschrijving bij *T. lotharingicum* (p. 79) van het gesteente (calcaire cristallin jaunâtre, friable, terreux) correspondeert vrij goed met wat boven (zie Beschrijving) is opgemerkt. Tot slot nog een woordje over de stratigrafie van de afzettingen waarin *T. blagdeni* in Limburg werd en wordt gevonden. WILLEMS (1960, p. 84) merkt op dat het erop lijkt alsof de meeste vondsten van deze soort in het Zuidlimburgse gedaan zijn in grindpakketten die horen tot de Afzettingen van St. Geertruid en St. Pietersberg (Formatie van Sterksel; zie o.a. KUYL, 1980; FELDER & BOSCH, 1989). De hier beschreven vondst lijkt uit afzettingen van de Formaties van Veghel of Kreftenheye (zie VAN STAALDUINEN *et al.*, 1979) te stammen.

SUMMARY

From fluvial Middle/Late Pleistocene gravel deposits of the River Maas at Beesel (province of Limburg, The Netherlands) a well-preserved, completely septate, silicified phragmocone of the stephanoceratid ammonite *Teloceras blagdeni* (J. Sowerby, 1818) is described and illustrated. The specimen was found during excavation works and probably stems from gravel assemblages that characterise the Kreftenheye or Veghel Formations in the area. The source of this erratic boulder lies without any doubt in the extreme south of Belgium or the north of France (Ardennes/Moselle areas, Lorraine Belge), where strata of Bajocian age are known to outcrop.

DANKWOORD

Hans H.G. Peeters, drs. Douwe Th. de Graaf (beiden Natuurhistorisch Museum Maastricht) en Peter L.F. Peeters (Reuver) wil ik graag bedanken voor uitleen van de vondst en voor de foto's bij dit arti-

kel. Ing. W.M. Felder, P.W. Bosch en J.P.M.T. Meessen (allen Geologisch Buro Heerlen) leveren algemene informatie, Hans L. Bongaerts (Posterholt) droeg literatuur aan, en R. van Neer en P. Leinders (beiden Sittard) toonden me vondsten van de beschreven soort uit grindafzettingen bij respectievelijk Ohé en Laak en op de Brunssummerheide. Ook hen wil ik graag vanaf deze plaats bedanken.

LITERATUUR

- ARKELL, W.J., 1956. Jurassic geology of the world. London, Oliver & Boyd: 806 pp., 46 pls.
- ARKELL, W.J., B. KUMMEL, A.K. MILLER & C.W. WRIGHT, 1957. Morphological terms applied to Ammonoidea. In: R.C. MOORE. Treatise on Invertebrate Paleontology, Part I, Mollusca 4, Cephalopoda Ammonoidea, Boulder/Lawrence, Geological Society of America/University of Kansas: L 2-L 6.
- ARKELL, W.J., B. KUMMEL & C.W. WRIGHT, 1957. Mesozoic Ammonoidea. In: R.C. MOORE. Treatise on Invertebrate Paleontology, Part I, Mollusca 4, Cephalopoda Ammonoidea, Boulder/Lawrence, Geological Society of America/University of Kansas: L 80-L 465.
- BASSE, E., 1952. Ammonoidea s. str. In: J. PIVETEAU. Traité de Paléontologie. II. Paris, Masson et Cie: 581-688, pls 1-24.
- BLEZER, A.F.L., 1984. *Teloceras Blagdeni* (Sowerby). Sprekende Bodem 28 (3): 36-37.
- BRITISH MESOZOIC FOSSILS, 1975. Vijfde druk, London (Trustees of the British Museum (Natural History)): vi + 207 pp., 73 pls.
- BUCKMAN, S.S., 1887-1907. Monograph of the ammonites of the Inferior Oolite Series. Monogr. Palaeontogr. Soc. London: 1-24, pls 1-6 (1887); 25-56, pls 7-14 (1888); 57-144, pls 15-23, A (1889); 145-244, pls 24-36 (1890); 245-256, pls 37-44 (1891); 257-344, pls 45-76 (1892); 345-376, pls 77-92 (1893); 377-456, pls 93-103 (1894); supplement, i-xxxii, pls I-IV (1898); xxxiii-lxiv, pls V-XIV (1899); lxxv-clxviii, pls XV-XIX (1904); clxix-ccvii, pls XX-XXIV (1905); ccix-cclxii (1907).
- DAYCZAK-CALIKOWSKA, K., J. KOPIK & R.A. MYCZYNSKI, 1988. Order Ammonitida Zittel, 1884. In: L. MALINOWSKA. Geology of Poland. Volume III. Atlas of guide and characteristic fossils. Part 2b. Mesozoic Jurassic. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa: 133-159.
- FELDER, W.M. & P.W. BOSCH, 1989. Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Afzettingen van de Maas. Schaal 1 : 50 000. Rijks Geologische Dienst, Afdeling Kartering (Heerlen).
- FRAAS, E., 1910 (1972). Der Petrefaktensammler. Ein Leitfaden zum Bestimmen von Versteinerungen, unveränderter Neudruck. Thun/München, Ott Verlag: viii + 312 pp., 72 pls.
- IMLAY, R., 1973. Middle Jurassic (Bajocian) Ammonites from Eastern Oregon. Prof. Pap. U.S. Geol. Surv. 756: iv + 100 pp., 48 pls.
- KAEVER, M., K. OEKENTORP & P. SIEGFRIED, 1976. Fossilien Westfalens. Invertebraten des Jura. Münster. Forsch. Geol. Paläont. 40/41 : 1-360, 67 pls.
- KAYSER, E., 1925. Abriss der allgemeinen und stratigraphischen Geologie. Vierte/vijfde herziene druk. Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag: vi + 612 pp., 65 pls.
- KUYL, O.S., 1980. Toelichtingen bij de geologische kaart van Nederland 1 : 50.000. Blad Heerlen (62W oostelijke helft, 620 westelijke helft). Rijks Geologische Dienst, Haarlem: 206 pp.
- LIJN, P. VAN DER, 1949. Het Keienboek. Inleiding bij de studie onzer zwerfstenen van noord en zuid en oost. Derde druk. Zutphen, W.J. Thieme & Cie: 325 pp.
- LIJN, P. VAN DER, 1973. Het Keienboek. Mineralen, gesteenten en fossielen in Nederland. Zesde druk, herzien en bewerkt door Dr. G.J. Boekschoten. Zutphen, W.J. Thieme & Cie: 361 pp.
- MASCHE, E., 1907. Die *Stephanoceras*-Verwandten in den Coronatenschichten von Norddeutschland. Inaug. dissertation, Universität Göttingen : 38 pp.
- MAUBEUGE, P.L., 1951. Les Ammonites du Bajocien de la région frontière franco-belge (bord septentrional du Bassin de Paris). Mém. Inst. r. Sci. nat. Belg. (2) 42 : 104 pp., 16 pls.
- D'ORBIGNY, A., 1849-1852. Cours élémentaire de paléontologie et géologie stratigraphique. Masson et Cie, Paris: 299 + 847 pp.
- PAVIA, G., 1969. Nouvelles données sur le Bajocien de Digne (Basses-Alpes). Coexistence de *Normannites*, *Itinsaites*, *Stemmatoceras*, *Teloceras* avec les premiers représentants de la superfamille *Perisphinctaceae* à la base de la zone à subfurcaturum. Boll. Soc. geol. Ital. 87 (2) : 445-451.
- QUENSTEDT, F.A., 1886-1887. Die Ammoniten des Schwabischen Jura. 2. Der Brauna Jura. Stuttgart (Enke Verlag) : 441-672, pls 55-78 (1886); 673-815, pls 79-90 (1887).
- ROCHE, P., 1939. Aalénien et Bajocien du Mâconnais et de quelques régions voisines. Trav. Lab. Géol. Fac. Sci Lyon 35 (29) : 1-355, 13 pls.
- SANDOVAL, J. & G.E.G. WESTERMANN, 1986. The Bajocian (Jurassic) ammonite fauna of Oaxaca, Mexico. J. Paleont. 60 (6) : 1220-1271.
- SCHLOTHEIM, E.F. von, 1813. Beiträge zur Naturgeschichte der Versteinerungen in geognostischer Hinsicht. In: C.C. Leonhard's Taschenbuch für die gesamte Mineralogie mit Hinsicht auf die neuesten Entdeckungen, Frankfurt: 3-134, pls 1-4.
- SOEWERBY, J., 1818. The Mineral Conchology of Great Britain, or coloured figures and descriptions of those remains of testaceous animals or shells, which have been preserved at various times and depths in the earth, London (the author): vol. 2, pls 187-203.
- STAALDUINEN, C.J. VAN, H.A. VAN ADRICHEM BOOGAERT, M.J.M. BLESS, J.W.C. DOPPERT, H.M. HARSVELDT, H.M. VAN MONTERFRANS, E. OELE, R.A. WERMUTH & W.H. ZAGWIJN, 1979. The geology of The Netherlands. Meded. Rijks. Geol. Dienst 31 (2) : 9-49.
- WAGNER, G., 1931. Einführung in die Erd- und Landschaftsgeschichte mit besonderer Berücksichtigung Süddeutschlands. Öhringen, Verlag der Hohenloheschen Buchhandlung F. Rau: 622 pp., 23 + 176 pls.
- WESTERMANN, G., 1954. Monographie der *Otoitidae* (Ammonoidea). *Otoites*, *Trilobiticeras*, *Itinsaites*, *Epalxites*, *Germanites*, *Maskeites* (*Pseudotoites*, *Polyplectites*), *Normannites*. Geol. Jb. Beih. 15: 364 pp., 33 pls.
- WILLEMS, J., 1960. *Teloceras blagdeni* (Sowerby) in het Pleistocene Maasgrind van Zuid Limburg. Grondboor en Hamer 1960/3 : 79-86 (vgl. *Teloceras blagdeni* (Sowerby) in het Pleistocene Maasgrind van Zuid-Limburg, aanvulling Limburgnummer. Grondboor en Hamer 1961/9: 259).
- WILLEMS, J.H., 1970. *Teloceras Blagdeni* (Sowerby) in het Pleistocene Maasgrind van Zuid Limburg (II). Grondboor en Hamer 1970/5: 148-152.

INVENTARISATIE VAN "IJZEREN BOS" EN "HET HOUT" BIJ SUSTEREN

E.N. BLINK, Plantenstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

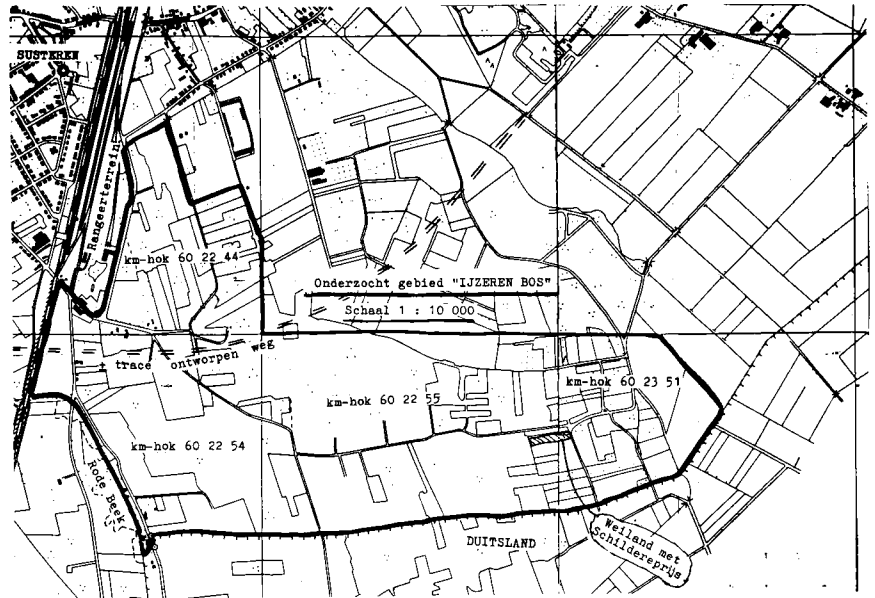
HET ONDERZOEK

Geïnteriseerd zijn de wilde planten voorkomend in het complex IJzeren Bos, voorzover gelegen binnen de kilometerblokken 60-22-44, 60-22-54, 60-22-55 en 60-23-51 en in het complex Het Hout, voorzover gelegen binnen de kilometerblokken 60-22-53 en 60-22-54. Beide complexen, die worden gescheiden door de Rode Beek, zijn aankoopgebied van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, die een aantal verspreid gelegen percelen reeds in eigendom heeft. Leden van de plantenstudiegroep hebben het gebied bezocht op 18 en 29 april, 8 13 3n 20 juni en 20 juli 1989. Daarbij is weinig extra aandacht besteed aan de percelen van Natuurmonumenten, die trouwens veelal moeilijk te lokaliseren zijn. Een echt gedetailleerde opname was binnen de beschikbare tijd niet mogelijk.

HET GEBIED

Het gebied behoort plantengeografisch tot het Subcentroop distrikt. Wat betreft de samenstelling van de bodem is het als de noordelijke rand van het Zuid-Limburgse leemgebied te beschouwen. De uit het zuiden komende beken traden vóór de normalisatie (eind jaren dertig) af en toe buiten hun oevers. Het gebied is enigszins komvormig met geringe hoogteverschillen.

Drogere en nattere gedeelten wisselen elkaar af en zijn aan de begroeiing te herkennen. Opvallend is dat het gebied bij de eerste bezoeken in april zeer nat was: de sloten waren tot de rand vol, de lagere gedeelten stonden onder water, alleen de hogere waren goed begaanbaar. In juli was alles oppervlakkig uitgedroogd, zelfs de sloten langs de spoorweg bevatten geen water meer. Open water was toen alleen nog te vinden in de beken, eigenlijk betonnen goten die botanisch niet interessant zijn. Behalve de normalisatie van de beken zal ook de winning van drinkwater in Het Hout de verdroging hebben bevorderd.

Figuur 1. Het onderzochte gebied IJzeren Bos.

De onderzochte gebieden bestaan voor een belangrijk gedeelte uit bos, een aantal percelen is beplant met populieren. Verder vinden we er weiland, akkerland en enkele huizen, terwijl Het Hout nog wordt doorsneden door de spoorweg Susteren-Sittard. De landbouwgronden worden met uitzondering van enkele door Natuurmonumenten aangekochte percelen intensief geëxploiteerd. Buiten de openbare wegen en de direkte omgeving van de huizen worden de bossen weinig betreden, vuilstorten zijn niet aangetroffen.

DE VEGETATIE

De bossen hebben op de drogere gedeelten een ondergroei die overeenkomt met de bossen op leemgrond die in Zuid-Limburg nog vrij veel te vinden zijn (Eiken-Haagbeuken-bos). In de nattere gedeelten groeien moerasplanten, waaronder plaatselijk veel Moeraszegge (*Carex acutiformis*), grote Wederik (*Lysimachia vulgaris*) en Kale Jonker (*Cirsium palustre*). Op enkele percelen is Natuurmonumenten begonnen het hier thuishorende Essen-Vogelkers-bos te herstellen. De populieren-terreinen zijn doorgaans sterk verrijgd,

met veel Grote Brandnetel (*Urtica dioica*) en Kleefkruid (*Galium aparine*), maar ook de Slanke Sleutelbloem (*Primula elatior*) weet zich daar nog te handhaven.

De weilanden die door Natuurmonumenten in beheer zijn genomen ontwikkelen zich tot soortenrijke schrale graslanden.

Omdat in drogere zomers in het gebied geen open water aanwezig is komen echte waterplanten niet voor, alleen in de oostelijke spoorloot weet zich Waterviolier (*Hottonia palustris*) te handhaven.

Enkele in Zuid-Limburg algemeen voorkomende plantensoorten zijn in de onderzochte terreinen opvallend weinig aangetroffen:

- Heggerank (*Bryonia cretica*), nergens gevonden.
- Look-zonder-look (*Alliaria petiolata*), niet gevonden in het IJzeren Bos.
- Biggekruik (*Hypochaeris radicata*), niet gevonden in het IJzeren Bos.
- Klimop (*Hedera helix*), slechts enkele groeiplaatsen.
- Paarse Dovenetel (*Lamium purpureum*), slechts enkele groeiplaatsen.
- Riet (*Phragmites australis*), alleen in

de oostelijke spoorloot en in een moerasje in het IJzeren Bos.

Het resultaat van de inventarisatie was dat in het complex IJzeren Bos op een oppervlakte van ruim 1,5 km² in totaal 253 soorten hogere planten zijn gevonden, in het complex Het Hout op ruim 1,4 km² in totaal 243 soorten. Tijdens de excursie van 29 april is nog een Peksteel (een houtzwam) gevonden en een Ree waargenomen. Verder waren er veel vogels en amfibieën.

ZELDZAME PLANTEN

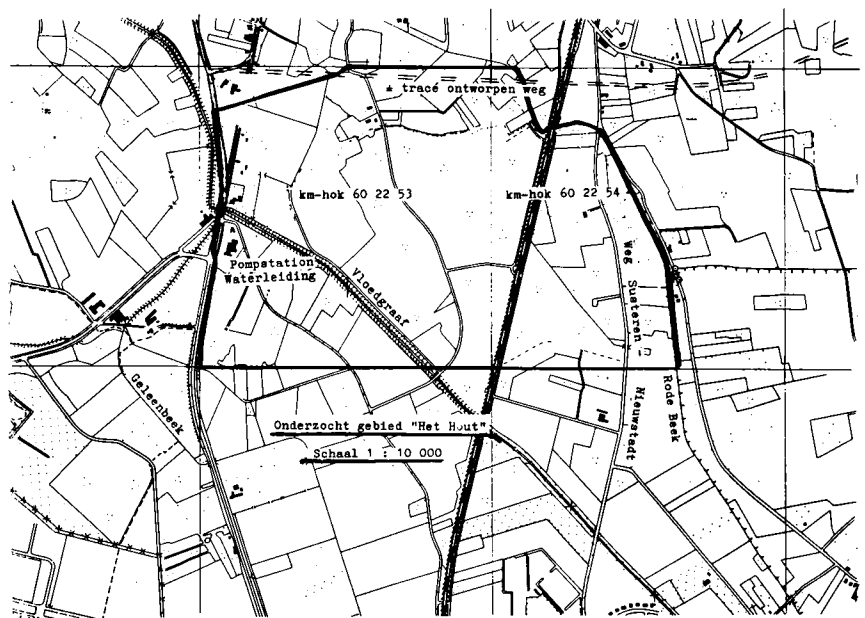
Om iets te kunnen zeggen over zeldzame planten is uitgegaan van de "Rode Lijst" zoals die is gepubliceerd in het Natuurhistorisch Maandblad jrg. 78 (1989) no. 11. Het onderzochte gebied behoort tot wat daar wordt aangeduid als "overig Limburg". Hieronder worden alle gevonden plantesoorten vermeld die in de Rode Lijst de code 1 of 2 hebben gekregen, wat staat voor "met uitsterven bedreigd" resp. "sterk bedreigd".

Gevonden in IJzeren Bos en in Het Hout:

- Boszegge (*Carex sylvatica*), verspreid op drogere plaatsen.
- Heksenkruid (*Circaea lutetiana*), verspreid op drogere plaatsen.
- Bleeksporig Bosviooltje (*Viola riviniana*), verspreid op drogere plaatsen.
- Slanke Sleutelbloem (*Primula elatior*), verspreid op nattere plaatsen, vaak tussen brandnetels.
- Geoord Helmkruid (*Scrophularia auriculata*), verspreid op nattere plaatsen.
- Stomp Vlotgras (*Glyceria plicata*), op verscheidene plaatsen in sloten.
- Bitterkruid (*Picris hieracioides*), 2 groeiplaatsen in de berm van een grote weg.

Alleen gevonden in IJzeren Bos:

- Gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*), op enkele drogere plaatsen.
- Lieve Vrouw Bedstro (*Galium odoratum*), 1 groeiplaats in droog bos.
- Grote Kaardebol (*Dipsacus fullonum*), 1 exemplaar langs het Herenstraatje.
- Behaarde Boterbloem (*Ranunculus sardous*), en
- Groot Spiegelklokje (*Legousia speculum-veneris*) op de roggeakker van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.
- Knolsteenbreek (*Saxifraga granulata*), 1 keer gevonden in weiland van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

Figuur 2. Het onderzochte gebied "Het Hout".

- Welriekende Agrimonie (*Agrimonia procera*), 2 groeiplaatsen langs veldwegen.
- Schild-ereprijs (*Veronica scutellata*), 1 groeiplaats in nat weiland, talrijk.
- Watergras (*Catabrosa aquatica*), in een sloot aan de rand van het bos.
- Witte Els (*Alnus incana*), op 1 plaats in het bos, wellicht aangeplant.
- Bitter Barbarakruid (*Barbarea intermedia*), op het voetpad langs de spoorweg over 100 meter lengte vrij veel.

Alleen gevonden in Het Hout:

- Tweestijlige Meidoorn (*Crataegus laevigata*), 1 exemplaar op drogere plaatsen.
- Grote Keverorchis (*Listera ovata*), 1 groeiplaats in droog bos, samen met
- Eenbes (*Paris quadrifolia*).
- Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*), 1 groeiplaats bij het waterleidingsterrein.
- Kleine Kaardebol (*Dipsacus pilosus*), in populierenperceel tussen brandnetels, enkele exemplaren.
- IJzerhard (*Verbena officinalis*), 1 groeiplaats in wegberm bij kapvlakte.
- Bottelroos (*Rosa villosa* s.l.), op het voetpad langs de oostzijde van de spoorweg, 2 exemplaren.
- Valse Voszegge (*Carex cuprina*),

1 groeiplaats in een sloot bij het waterleidingsterrein.

In Het Hout zijn nog 3 soorten gevonden die als niet inheems worden beschouwd:

- Bosooievaarsbek (*Geranium sylvaticum*), 1 exemplaar in wegberm bij kapvlakte.
- Bruine Daglelie (*Hemerocallis fulva*), 1 groeiplaats op spoordijk.
- Wilde Narcis (*Narcissus pseudonarcissus*), 1 groeiplaats in het bos, wellicht aangeplant.

HET NATUURBEHEER

De door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten aangekochte percelen lijken zich positief te ontwikkelen. Hoewel het uiteraard gewenst is dat door voortgaande aankopen een meer aaneengesloten natuurgebied ontstaat, zijn er weinig bedreigingen vastgesteld die een snelle aankoop noodzakelijk zouden maken.

Alleen het natte weiland waarin Schildereprijs groeit zou bij intensief agrarisch gebruik aangetast kunnen worden, zodat aankoop daarvan gewenst lijkt.

Twee in weilanden van Natuurmonumenten gegraven poelen vielen in de zomer droog. Aanleg van diepere poelen die ook 's zomers water zouden bevatten, zou wellicht leiden tot vestiging van nieuwe soorten planten en dieren.

Bij geruchte hebben wij vernomen dat een oud plan om een grote weg aan te leggen langs de zuidkant van Susteren naar de Hommelheide weer aktueel is.

Het behoeft geen betoog dat dit voor het natuurgebied negatieve gevolgen zou hebben. Waakzaamheid lijkt hier geboden.

Tenslotte nog een suggestie. Mochten de Nederlandse Spoorwegen binnen

afzienbare tijd besluiten het rangeerterrein Susteren op te heffen en de grond af te stoten dan zou de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten kunnen overwegen een gedeelte te verwerven.

Het terrein is rijk aan typische spoorwegplanten die bij een passend beheer wellicht behouden kunnen blijven.

BIJLAGEN

Bijgevoegd zijn 2 kaartjes van resp. het IJzeren Bos (fig. 1) en Het Hout (fig. 2), waarop een aantal in het verslag vermelde zaken zijn terug te vinden. De twee streeplijsten, waarop alle in de betreffende complexen gevonden soorten hogere planten zijn aange-streept, zijn opgenomen in het Archief van de Plantenstudiegroep.

NIEUWE VINDPLAATSEN VAN DE MARETAK IN MIDDEN-LIMBURG

S. JANSEN & W. JANSEN, Korhoenstraat 12, Herkenbosch

Het bolwerk van de Maretak *Viscum album* fig. 1) in Nederland bevindt zich in Zuid-Limburg. Recent zijn er door ons twee nieuwe vindplaatsen in Midden-Limburg gevonden. Deze waren nog niet bekend volgens de Atlas van de Nederlandse Flora (MENNEMA et al., 1985).

De eerste vindplaats bevindt zich in de Linnerweerd te Linne (kilometer-hok 58-53-33) en werd door ons op 8 januari 1983 gevonden. Deze vindplaats is nu bij de Gemeente Linne bekend en wordt gespaard (mond. med. J. Hermans).

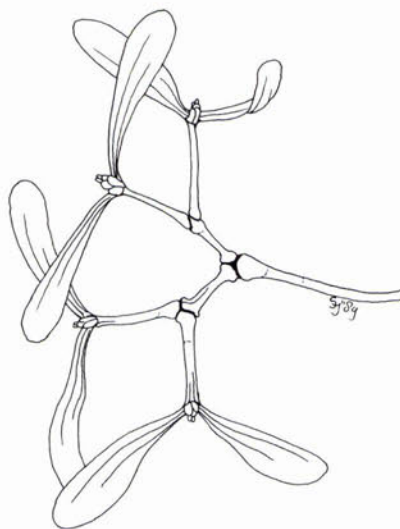
De tweede vindplaats van een Maretak werd op 17 december 1989 bij de Roode Beek te Etsberg (kilometer-hok 60-15-15) gevonden.

De overeenkomsten tussen de twee vindplaatsen is dat de Maretakken de Canada-populier (*Populus x canadensis*) als gastheer gebruiken. In beide gevallen gaat het om één groot exemplaar hoog in de kroon. Verder bevinden de beide vindplaatsen zich langs een meanderende beek.

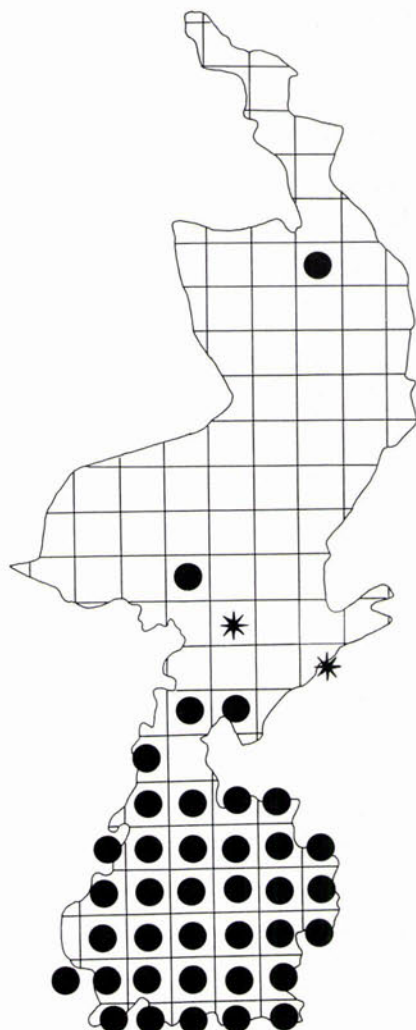
In Figuur 2 zijn de twee nieuwe vindplaatsen opgenomen en staan vermeld als een sterretje. De overige vindplaatsen (bolletjes) zijn overgenomen uit de Atlas van de Nederlandse Flora deel 2 (MENNEMA et al., 1985).

DANKWOORD

Een woord van dank aan Ernst van Asseldonk voor het lenen van zijn verrekijker.

Figuur 1. Maretak (*Viscum album*). Tekening S. Jansen.

Figuur 2. Verspreiding van de Maretak in Limburg.

SUMMARY

NEW MISTLETOE LOCATIONS IN CENTRAL LIMBURG

Mistletoe was found at two new locations in the "Midden Limburg" area in the Netherlands.

LITERATUUR

MENNEMA, J. et al., 1985. Atlas van de Nederlandse Flora deel 2. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
HEUKELS/VAN DER MEIJDEN, 1983. Flora van Nederland. Twintigste druk. Wolters-Noordhoff.

* Nieuwe vindplaatsen.

● Vindplaatsen volgens de Atlas van de Nederlandse Flora deel 2, na 1950 (MENNEMA et al., 1985).

GALERUCA POMONAE (SCOPOLI), EEN IN NEDERLAND ZEER BEDREIGDE DIERSOORT (COLEOPTERA, CHRYSOMELIDAE)

RON BEENEN, Marsburg 13, Nieuwegein

In oktober (Mededeling EIS-Nederland nr. 42) 1968 werd door enkele keververzamelaars de zeldzame bladkever *Baleruca pomonae* in grote aantallen gevonden te Colmond. De dieren werden kruipend waargenomen tussen de lage vegetatie (BERGER & POOT, 1970). In het verleden werd deze soort waargenomen langs de kust maar ook op diverse plaatsen in het binnenland (EVERTS, 1903). Omdat recente waarnemingen alleen uit Zuid-Limburg bekend zijn lijkt het interessant de verspreiding van deze soort in het verleden te vergelijken met de huidige. Getracht zal worden oorzaken voor de veranderingen aan te wijzen en aanbevelingen te doen voor het beheer van de leefomgeving van deze kever.

BOUW EN LEVENSWIJZE

Van het genus *Galeruca* komen in Nederland twee soorten voor; *G. tanacetii* (L.) en *G. pomonae* (Scopoli). *Galeruca*-soorten zijn in het algemeen tamelijk somber gekleurde, plompe kevers. Het lichaam is licht gewelfd en tamelijk breed; de grootste breedte bevindt zich achter het midden. *G. tanacetii* is altijd geheel zwart en de dekschilden zijn niet voorzien van duidelijke ribbels; *G. pomonae* is bruin tot zwart van kleur en op ieder dekschild bevinden zich drie lengteribbels (fig. 1). Voor een goede determinatie is de sleutel van MOHR (1966) geschikt.

De eieren van *G. pomonae* worden in het najaar afgezet in de vegetatie. Van dieren uit Colmond werden eipakketten gevonden die afgezet waren tussen blaadjes van Wilde marjolein. De eieren zitten in pakketten die overdekt zijn met een harde korst. De pakketten hebben aan de buitenzijde een honingraatachtige structuur. Dit komt overeen met de beschrijving die SCHERF (1956) geeft van de eipakketten van *Galeruca tanacetii*. Uit de eieren komen in het voorjaar larven die zich voeden met diverse plantesoorten. Larven uit Colmond konden met succes opgekleefd worden met zowel Wilde marjolein (*Origanum vulgare* L.) als Grote centauree (*Centaurea scabiosa* L.) FOGATO & LEONARDI (1980) noemen *G. pomonae* een polyfage soort van Cruciferae, Labiatae, Dipsacaceae en Com-

Figuur 1. Rechter bovenzijde van *Galeruca pomonae*.

positae.

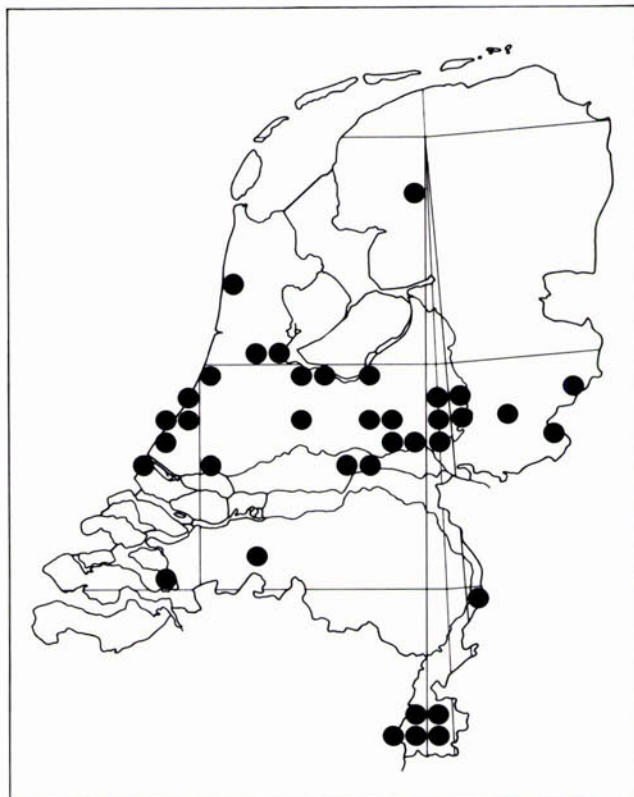
Na het popstadium verschijnt de nieuwe generatie kevers die aanvankelijk bleek geel te zijn maar in de loop van enkele weken donker kleuren. De kevers kunnen tot in het najaar worden waargenomen. Vooral in september en oktober worden ze veelvuldig in copula gezien. Bij de wijfjes is het achterlijf in deze tijd sterk opgezwollen. Na de eerste nachtvorst zijn ze verdwenen.

VERSPREIDING

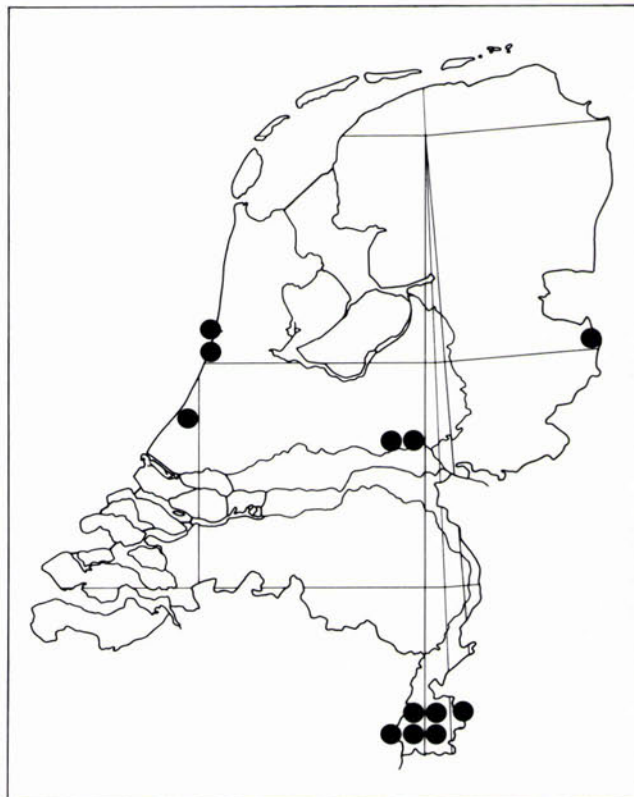
G. pomonae is bekend uit vrijwel heel Europa met uitzondering van het noorden van Scandinavië en het uiterste Zuiden. Buiten Europa komt deze soort voor in Klein Azië, Siberië en Mongolië. In de Verenigde Staten is deze soort geïmporteerd.

Om een overzicht van de verspreiding van *G. pomonae* in ons land te verkrijgen werden de collecties van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum) te Amsterdam en het Natuurhistorisch Museum te Maastricht voor deze soort onderzocht. Tevens werden van C.J.M. Berger (Hamont-Achel, België), P. Poot (Maastricht), A.P.J.A. Teunissen (Vlijmen), W.J. Veldkamp (Eibergen) en J.J. Wieringa (Naarden) gegevens over vindplaatsen ontvangen. De waarnemingen zijn verwerkt tot verspreidingskaartjes. De verwerkte gegevens hebben alle betrekking op adulte dieren. De term vangsteenheid wordt gebruikt voor de individuen van één soort die op één plaats, op één dag onder gelijke omstandigheden zijn verzameld. De gegevens zullen ook worden opgeslagen in de databank van EIS-Nederland (Leiden).

De gegevens zijn opgesplitst in drie periodes Data die betrekking hebben op vondsten van voor 1 januari 1920; data die betrekking hebben op vondsten tussen 1 januari 1920 en 1 januari 1950 en data die betrekking hebben op vondsten tussen 1 januari 1950 en 1 januari 1980. Voor elk van deze periodes zijn verspreidingskaartjes gemaakt die hier kort besproken worden. Voor 1920 werd *G. pomonae* op vele plaatsen in ons land gevonden (fig. 2). Waarnemingen komen vooral uit de duinen, het Gooi, de Veluwe en Zuid-Limburg. De vindplaatsen liggen hoofdzakelijk in streken met een zand- of lössbodem. Het aantal vangsteenheden bedraagt 79. De oudste gedateerde vondst betreft een exemplaar van juli 1872 uit Bergen aan Zee. Tussen 1920 en 1950 (fig. 3) zien we een veel geringer aantal vondsten. Het

Figuur 2. Waarnemingen van *Galeruca pomonae* in Nederland vóór 1920.

Figuur 3. Waarnemingen van *Galeruca pomonae* tussen 1 januari 1920 en 1 januari 1950.

lijkt er op dat *G. pomonae* aanzienlijk zeldzamer is geworden. Opgemerkt moet echter worden dat de periode korter is dan de hier voor behandelde periode. Het aantal vangsteenheden bedraagt 23.

Tussen 1950 en 1980 (fig. 4) is deze soort vrijwel alleen uit Zuid-Limburg bekend. De meest noordelijke vindplaats in deze periode betreft "De Doort" in Echt (pers. med. W.J. Veldkamp). Deze periode is even lang als de voorgaande, het aantal vangsteenheden bedraagt slechts 13.

Sinds 1980 is *G. pomonae* nog slechts bekend van twee plekken in één tien bij tien kilometer-hok. Eén van de vindplaatsen ligt in een kalkgrasland-reservaat, de andere in een grazige berm. De exacte vindplaatsen zijn bekend bij de auteur en zullen doorgegeven worden aan de betreffende beheerders.

MOGELIJKE OORZAKEN VAN DE ACHTERUITGANG

Bij het bespreken van de mogelijke oorzaken van de achteruitgang van *G. pomonae* in Nederland moet opgemerkt worden dat deze soort ook in de vorige eeuw niet algemeen was (SNELLEN VAN VOLLENHOVEN, 1848). Dat de soort te-

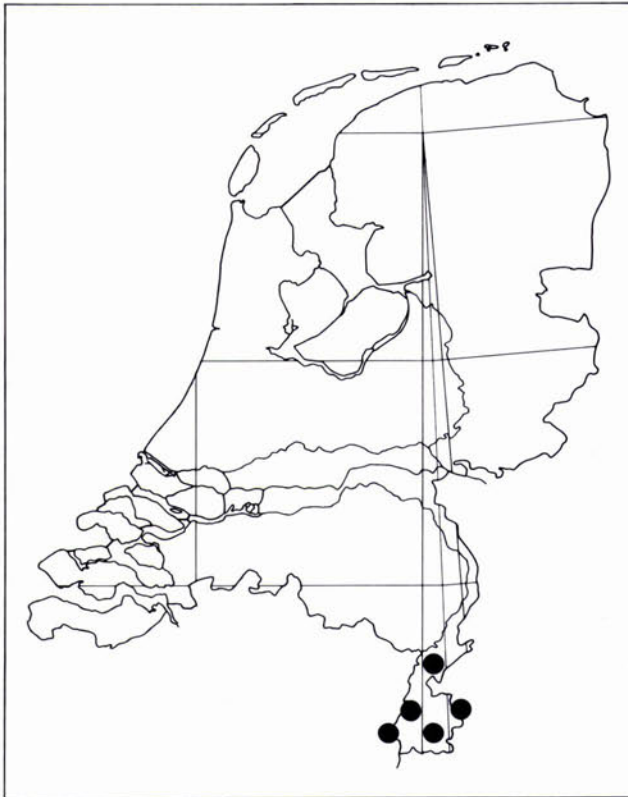
genwoordig echter zo beperkt is in zijn voorkomen zou mogelijk verband kunnen houden met de versnippering van zijn leefomgeving en met veranderingen in het beheer. *G. pomonae* is een warmteminnende soort. In het algemeen kan gesteld worden dat warmteminnende insectesoorten in een gematigd klimaat geconfronteerd worden met "goede" en "slechte" zomers. Tijdens warme zomers kunnen de populaties zich uitbreiden, in koude zomers zullen ze aanzienlijk inkrimpen. Versnippering van de geschikte leefgebieden van deze soorten heeft verkleining van populaties tot gevolg. Indien de populaties te klein worden zullen deze na een "slechte" zomer (of reeks van "slechte" zomers) lokaal uitsterven. Van diverse warmteminnende insectesoorten, o.a. de Veldkrekkel, is dit bekend (REMMERT, 1979 en 1986). Het is dus van belang dat er voldoende grote populaties van deze insecten blijven bestaan om "omgunstige" perioden te kunnen overbruggen.

Het is aannemelijk dat dit proces heeft bijgedragen tot het steeds zeldzamer worden van *G. pomonae*. Deze soort komt voor in droge, warme grazige vegetaties. Droge graslanden zijn in Nederland op grote schaal verdwenen (MENNEMA *et al*, 1985). Het verdwijnen hiervan kan lokaal verdwijnen van

deze soort tot gevolg hebben. De overgebleven geschikte terreinen liggen tegenwoordig ver uit elkaar. Voor soorten die zich slecht verspreiden kan het lokaal uitsterven in een geïsoleerd terrein tot gevolg hebben dat herbevolking vanuit de omgeving niet meer plaats heeft. De terreinen die over zijn, zijn zijn als gevolg van het gevoerde beheer veelal ook niet meer geschikt als leefomgeving voor *G. pomonae*.

BEHEER

In de inleiding werd reeds kort geschetst hoe *G. pomonae* zich ontwikkeld. Van het voorjaar tot ver in het najaar (tot de eerste nachtvorst) voedt deze soort zich met verschillende kruidachtige planten. Het maaien in deze periode heeft als gevolg dat de larven en later de volwassen kevers verstoken raken van hun voedsel. In herfst en winter maaien is nadelig in verband met de overwinterende eieren. Deze worden in de nazomer en de herfst afgezet in de vegetatie. Maaien en afvoeren (een veelvuldig toegepast beheer, vooral in reservaten) is voor het voortbestaan van deze soort funest. Omdat deze beheersvorm van belang is voor het voortbestaan van een kruidenrijke vegetatie is het voor deze keversoort het beste

Figuur 4. Waarnemingen van *Galeruca pomonae* tussen 1 januari 1950 en 1 januari 1980.

als er een afwisselend beheer plaats vindt. Dit maai-beheer dient zodanig te zijn dat er altijd grote delen van de vegetatie ongemaaid aanwezig zijn. Door deze delen telkens te wisselen (rotatie-maai-beheer) ontstaat er een geschikt kruidenrijk biotoop voor deze keversoort.

Voor grotere reservaatgebieden zal een extensieve beweiding wellicht ook een gewenst resultaat opleveren. Voor smalle stroken als wegbermen lijkt maaien de enige oplossing. Ook voor wegbermen geldt dat er voor gezorgd moet worden dat er gedurende het hele jaar geschikte plaatsen voor *G. pomonae* aanwezig zijn. Een zorgvuldig voorbereid rotatie-maai-beheer kan hier zeker toe bijdragen.

DANKWOORD

Ik dank de eigenaren en beheerders van de onderzochte collecties voor de bestemming tot het bekijken van hun materiaal en de personen van wie informatie verkregen werd voor de waardevolle bijdragen. M. Overmars (Utrecht) dank ik voor het vervaardigen van de noodzakelijke computer-programmatuur voor de verwerking van de gegevens. P.J. v. Helsdingen (Leiden) en J.K. Winkelman (Amsterdam) dank ik voor het kritisch doornemen van een eerdere versie van dit artikel.

SUMMARY

GALERUCA POMONAE (SCOPIOLI)

(COLEOPTERA, CHRYSOMELIDAE), A SPECIES UNDER THREAT IN THE NETHERLANDS

The recent distribution of the leaf beetle *Galeruca pomonae* is compared with its distribution in the past. Before 1920, this species occurred in many parts of the Netherlands (fig. 2). Since 1920, the number of localities where this species can be found has declined (figs 3 and 4). Today, *G. pomonae* is known only from two places in Southern Limburg.

It is assumed that isolation of local populations has been an important factor in the decline. In addition, the management of grassland vegetations has played an important role. For species like *G. pomonae*, which feed on grassland plants during the growing season and spend the winters as eggs in the standing crops, it is best if one leaves pieces of grasslands unmown. Alternating mown and unmown areas will in time result in a diverse vegetation and preserve a habitat for *G. pomonae*.

LITERATUUR

- BERGER, C. & P. POOT, 1970. Nieuwe en zeldzame soorten voor de Nederlandse keverfauna I. Ent. ber., Amst. 30 : 213-221.
- EVERTS, E., 1903. *Colleoptera Neerlandica* 2: I-IV, 1-796. Den Haag; Martinus Nijhoff.
- FOGATO, W. & C. LEONARDI, 1980. *Coleotteri crisomelidi della brughiera di Rovasenda (Piemonte). Quaderni sulla "Struttura della zoocenosi terrestre" 1. La brughiera Pedemontana* 2 : 25-73.
- MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE (eds.), 1985. *Atlas van de Nederlandse flora* 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Utrecht; Bohn, Scheltema & Holkema.
- MOHR, K.-H., 1966. *Chrysomelidae. Die Käfer Mitteleuropas* 9 : 95-280.
- REMMERT, H., 1979. *Grillen, oder wie groß müssen Naturschutzgebiete sein?* Nationalpark 22 : 6-9.
- REMMERT, H., 1986. The importance of ecophysiological and experimental research for the understanding of population and ecosystem processes. *Proceedings of the 3rd European Congress of Entomology* 5-19.
- SCHERF, H., 1956. *Zum feineren Bau der Eigelege von *Galeruca tanacetii* L. (Coleopt. Chrysom.)*. *Zoologischer Anzeiger* 157 : 124-130.
- SNELLEN VAN VOLLENHOVEN, S.C., 1848. *Bijdrage tot de fauna van Nederland. Naamlijst van schildvleugelige insecten*. Haarlem; Van Arum.

KORTE MEDEDELINGEN

DE BOSWACHERSZIEKTE OF WAT DE NATUURLIEFHEDER MOET WETEN OVER TEKEN EN TEKEBETEN

In 1975 werd in het plaatsje Lyme in de Verenigde Staten bij een groep kinderen een rheuma-achtige gewrichtsaandoening vastgesteld. Bij nader onderzoek bleek het te gaan om een door te

ken overgebrachte bacteriële aandoening. Inmiddels is deze ziekte - officieel Lymeziekte geheten, maar in kringen van de slachtoffers inmiddels ook wel Boswachtersziekte genoemd - ook in Nederland geconstateerd bij mensen die veel in de natuur verblijven. Gezien de geringe bekendheid van de ziekte, zowel bij diegenen die ze op grond van hun beroep of liefhebberij kunnen oplopen, als bij de artsen, heeft de Ge-

neeskundige Inspectie van de Volksgezondheid van het Ministerie van W.V.C. een bulletin gepubliceerd, waarin wordt ingegaan op de veroorzakers van de ziekte, het herkennen van de symptomen, de behandeling en de preventie.

Omdat de lezers van het Maandblad een meer dan gemiddelde kans hebben met de Boswachtersziekte in aanraking te komen, leek het nuttig de be-

langrijkste informatie uit het bulletin hier weer te geven. De overbrenger van de ziekte, de teek *Ixodes ricinus*, voedt zich één keer per twee tot vijf dagen met het bloed van een gastheer. Hongerige teken zitten op toppen van grasspieten of in lage struiken te wachten op hun prooi. De kans op tekebeten wordt groter naarmate meer onbedekte huidgedeelten in direct contact komen met de vegetatie. De teken blijken echter ook door kleine openingen van de kleding naar binnen te kruipen.

Wordt men door een teek gebeten, dan moet men deze niet verwijderen door ze uit de huid te trekken. Teken bijten zich nl. zo vast, dat wel het lijf van het beest, maar niet de kop wordt verwijderd, hetgeen – en dat geldt voor alle tekesoorten – lelijke infecties tot gevolg kan hebben. De brochure beveelt aan met een watje olie, alcohol of ether op de teek aan te brengen en deze er dan met een pincet zodanig uit te trekken, dat de kop niet achterblijft. Daarna de wond desinfecteren. Een methode, die in de tropen wel wordt toegepast, is het houden van een brandende sigaret vlak bij het lijf van de teek. Deze zou dan meteen loslaten. Nietrokers kunnen misschien een brandende lucifer gebruiken.

Vroege herkenning van symptomen, die bij de ziekte kunnen passen, is zeer belangrijk om snel een goede behandeling te kunnen toepassen. Men onderscheidt enkele stadia bij de Lymeziekte. Het eerste stadium kan optreden tussen drie dagen en drie weken na de tekebeet. De eerste symptomen bestaan vaak uit roodverkleurde ontstekingen van de huid, die op verschillende plekken van het lichaam kunnen ontstaan en die meestal gepaard gaan met brandende jeuk, algemene verschijnselen van moeheid, hoofdpijn, temperatuursverhoging of andere algemene ontstekingsverschijnselen. Het is natuurlijk zaak de andere stadia niet af te wachten en meteen Uw huisarts te raadplegen! Het kan in zo'n geval geen kwaad eigenwijs te zijn en de arts te attenderen op de mogelijkheid dat U de Lymeziekte heeft gekregen. Deze ziekte is namelijk zo nieuw in Nederland, dat nog niet alle artsen op de hoogte zijn met het bestaan en de genezing ervan.

LITERATUUR

GHI bulletin. Lymeziekte, een borreliose, 1990. Geneeskundige Inspectie van de Volksgezondheid van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid.

P. SPREUWENBERG

SAMENWERKINGSOVEREENKOMST PROVINCIE LIMBURG MET STICHTING HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEPEN

De Provincie Limburg gaat nauwer samenwerken met de Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap. Deze studiegroep houdt zich bezig met het verzamelen en registreren van waarnemingen van amfibieën en reptielen (padden, kikkers, salamanders, slangen en hagedissen) en de bescherming ervan in Limburg. Ge-deputeerde Staten willen ter ondersteuning van het beleid op het gebied van de Ruimtelijke Ordening, Natuur, Landschap en Milieu gebruik maken van de circa 18.000 waarnemingen die door de studiegroep zijn verzameld. Om nu en in de toekomst over de gegevens te kunnen beschikken is de samenwerkingsovereenkomst gesloten.

Als tegenprestatie voor het gebruik van de gegevens zal de Provincie – samen met Natuur, Milieu en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij – de aanstelling van een projectcoördinator bekostigen. Het is de bedoeling dat ook in andere Nederlandse provincies op deze wijze gewerkt gaat worden. De Limburgse coördinator is de heer Jo van der Coelen uit Maastricht. Hij heeft onder andere als taak de verwerking van alle gegevens tot een boekwerk over de Limburgse amfibieën en reptielen. Reeds eerder heeft de Provincie een overeenkomst afgesloten met de Zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Deze activiteiten vinden plaats in het kader van het door de Provincie Limburg opgezette fauna-onderzoek, dat is opgezet omdat het Provinciaal Bestuur van mening is dat de fauna een belangrijke rol moet gaan spelen in het provinciale beleid.

NATUURBEHEER VOOR AMFIBIEËN EN REPTIELEN

De Werkgroep Amfibieën en Reptielen in Nederland (WARN) organiseert een studiedag over dit thema.

Op 10 november 1990, van 10.30 tot 16.00 uur. De studiedag wordt gehouden in de Universiteit Nijmegen, Faculteit Natuurwetenschappen, Toernooiveld. Iedereen is welkom, er zijn geen kosten verbonden aan deelname.

Op het programma staan o.a. een inleiding over natuurbeheer en een aantal voordrachten over het natuurbeheer in een bepaald ecosysteem in relatie tot de herpetofauna. Onder andere komen aan bod heide, kustduinen en lijn-vormige trajecten.

Het definitieve programma wordt op verzoek toegestuurd.

WARN secretariaat,
Postbus 4766,
1000 AT Amsterdam.
Telefoon: 020 - 5256624

MIDDEN-LIMBURG GEOMORFOLOGISCH IN KAART GEBRACHT

Kort na het verschijnen van de geomorfologische kaart van Zuid-Limburg (zie Natuurhistorisch Maandblad Jrg. 79, no. 5 : 184) is nu door het Staring Centrum en de Rijks Geologische Dienst een kaart van een deel van Midden-Limburg uitgegeven.

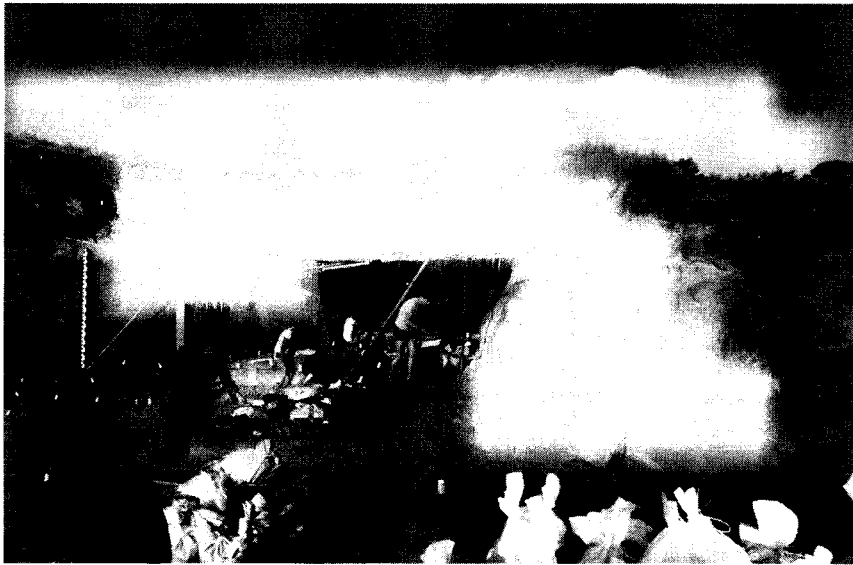
Blad 52 Venlo van de Geomorfologische kaart van Nederland 1 : 50.000 en de bijbehorende toelichting geven informatie over het reliëf en het ontstaan van landschappen, zoals dat van de Peelhorst, de Maasterrassen en de Rivierduinen.

Kaart en toelichting zijn via de boekhandel of rechtstreeks bij de distributeur te verkrijgen. Het ISBN-nummer is 90-327-023806. De prijs bedraagt f 29,-. Distributeur is: PUDOC, Postbus 4, 6700 AA Wageningen, tel. 08370 - 84541.

Oermensen in Nederland BELVÉDÈRE

Door een aantal recente opgravingen zijn de inzichten over de eerste bewoners van Noordwest-Europa, hun samenlevingen en het toenmalige landschap radicaal veranderd. De geschiedenis van de mens in deze streek moest worden herschreven!

Een van de spraakmakende opgravingen is die in de groeve Belvédère bij Maastricht. Daar werd tien jaar geleden door geoloog Werner Felder een bewerkt stuk vuursteen gevonden, dat later 250.000 jaar oud bleek te zijn. Deze vondst was aanleiding voor een uitgebreid onderzoek waar tien jaar lang door vele archeologen, paleonto-

Een beeld van het veldwerk tijdens het onderzoek.

logen en geologen aan werd gewerkt. Het resultaat van het onderzoek is nog tot 20 januari te zien in twee exposities onder de gezamenlijke titel "Oermensen in Nederland; Belvédère".

KLIMAAT EN LANDSCHAP IN DE OUDE STEENTIJD

In het Natuurhistorisch Museum Maastricht staan klimaat en landschap van de periode waarin de resten van de eerste menselijke bewoning zijn aangetroffen centraal.

Daarnaast wordt ruime aandacht besteed aan de pleistocene voorgeschiedenis en het vervolg tot op de dag van vandaag en die van 'morgen'.

Met het geologisch profiel afkomstig uit de leemgroeve van de steenfabriek Belvédère als leidraad, illustreren fossiele overblijfselen van plant en dier de veranderingen van klimaat en landschap.

Aan de hand van maquettes worden daarnaast thema's als terrasvorming en zeespiegelstijging gedemonstreerd. Twee grote, door Hans Brinkerink geschilderde reconstructies tonen het landschap vóór en tijdens de eerste menselijke nederzettingen. Het verschil tussen beiden laat zien hoe in een betrekkelijk korte tijd het landschap kan veranderen onder invloed van wijzigingen in het klimaat.

Fluithaas en Steppeneushoorn maakten plaats voor Reuzenhert, Moerasschildpad en de mens.

Natuurhistorisch Museum Maastricht
De Bosquetplein 7. Tel. 043 - 293064
Openingstijden: maandag t/m vrijdag 10-12.30
uur en 13.30-17 uur, za + 2e kerstdag 14-17
uur, gesloten op 25 dec. en 1 jan.

LEVEN IN DE OUDE STEENTIJD

Deze expositie in het Bonnefantenmuseum presenteert de vondsten en de daaruit getrokken conclusies in drie thema's: de opgravingen, het onderzoek van het achtergelaten afval en de interpretatie en reconstructie van een 250.000 jaar oude kampplaats.

Het opgraven van een vindplaats uit de oude steentijd is een tijdrovende aangelegenheid omdat geen enkel spoor veronachtzaamd mag worden. Zorgvuldige analyse van alle beschikbare gegevens (niet alleen vuurstenen voorwerpen, maar ook botten van opgegeten dieren en resten van vuren) maakt

het mogelijk te reconstrueren wat er in de kampen was gedaan. Interdisciplinair onderzoek van archeologen, geologen, paleontologen en specialisten op het gebied van datering was nodig om de gegevens te interpreteren. Centraal in de expositie staat het inzichtelijk maken van doel en methodes van dat onderzoek.

Het derde deel toont onze reconstructie van de kampplaatsen en de oermensen die er leefden. We denken dat in de oude steentijd groepjes 'oermensen' regelmatig korte tijd kampeerden op relatief droge plekken in het drassige dal van de Maas. Dit beeld wordt aan het slot van de expositie gevisualiseerd in een diorama (achtergrondschildering van Hans Brinkerink). Middels een aantal levensgrote poppen (gemaakt door Inge Sips) worden karakteristieke activiteiten van de Belvédère-mensen uitgebeeld.

Bonnefantenmuseum
Dominikanerplein. Tel. 043-251655
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 10-17 uur,
za + zo + feestdagen 11-17 uur, gesloten op 25
dec. en 1 jan.

Bij de exposities zijn twee publicaties verschenen:

"Oermensen in Nederland" door Wil Roebroeks en "Klimaat en landschap in de oude steentijd" door Thijs van Kolfschoten. Beide publicaties zijn in het Natuurhistorisch Museum Maastricht verkrijgbaar. In een van de volgende maandbladen worden deze boekjes uitvoeriger besproken.

Deel van een diorama met Steppeneushoorns uit de expositie "Klimaat en landschap in de oude steentijd" in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

BERG BEELD

EEN VERKENNING VAN HET LIMBURGSE PLATEAULANDSCHAP

Ruim drie jaar geleden is de Jan van Eyck Akademie te Maastricht onder de naam BERG BEELD een (praktijk)onderzoek begonnen naar de relaties tussen kunst en landschap in onze tijd.

Hierbij staat het woord BERG voor Sint Pietersberg – met inbegrip van alle andere Limburgse "bergen" – en het woord BEELD voor de verbeelding van de kunstenaar.

Een uniek samengaan van kunst en wetenschap maakte het mogelijk om het terrein van aktie – het door de Maas en haar zijrivieren doorsneden plateau van zowel Belgisch als Nederlands Zuid-Limburg – op een deskundige wijze te verkennen en te beschrijven.

Deze veldverkenning, verricht door wetenschappers van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en het Geologisch Bureau van de Rijksgeologische Dienst te Heerlen resulteerde in overleg met de Jan van Eyck Akademie in de keuze van een zestigtal lokaties, elk met een unieke combinatie van voor het plateau kenmerkende eigenschappen op het gebied van de archeologie, fauna, flora, geologie, geomorfologie, hydrologie, het natuurbeheer en de geschiedenis van cultuur en natuur.

De publikatie die uitgegeven wordt door de Jan van Eyck Akademie in samenwerking met het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en het Geologisch Bureau van de Rijksgeologische Dienst te Heerlen, omvat 136 pagina's tekst formaat A4, 120 zwart/wit foto's, een panoramische kleurenfoto (omslag) en een speciaal hiervoor getekende kaart waarop alle lokaties zijn aangegeven.

De auteurs zijn C. Blok, kunstcritikus, dr. H. van Amerom en P.J. Felder, geologen, drs. B. Graatsma en drs. H. Hillegers, biologen.

De publikatie die vergezeld gaat van een veelkleurige brochure en die zowel het totale projekt BERG BEELD inleidt als ook alle lokaties uitvoerig beschrijft, is een unieke gids geworden en daarmee een "must" voor allen die in het Limburgse plateaulandschap zijn geïnteresseerd.

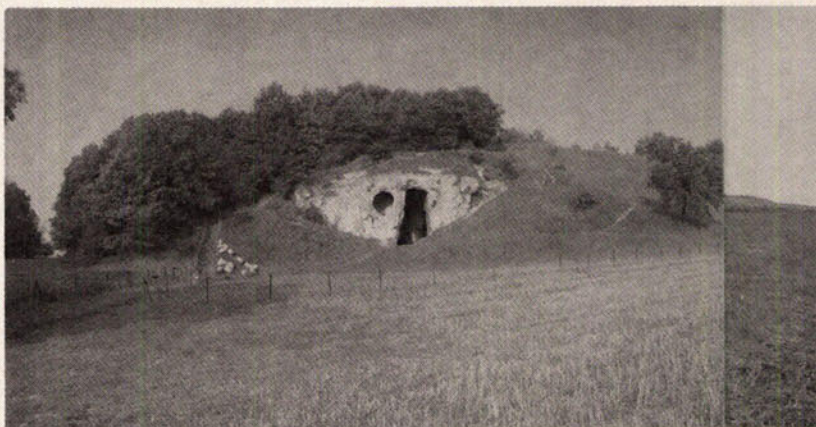
HOOFDINDELING PUBLIKATIE:

NEDERLANDS LIMBURG

WESTELIJK ZUID-LIMBURG
MAASDAL WESTZIJDE EN JEKERDAL
MAASDAL OOSTZIJDE
CENTRAAL ZUID-LIMBURG
OOSTELIJK ZUID-LIMBURG

BELGISCH LIMBURG

VOERSTREEK
MAAS-EN JEKERDAL
HASPENGOUW
KEMPEN

BERG BEELD EEN VERKENNING VAN HET LIMBURGSE PLATEAULANDSCHAP

**BERG
BEELD**

Deze publikatie (boek+brochure) is te bestellen door het overmaken van f 22,50 (voor leden) en f 28,— (voor niet-leden) op postgiro 429851 t.n.v. Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap, Groenstraat 106, 6074 EL Melick, onder vermelding van "Berg Beeld". De publikatie wordt u dan na 15 november toegezonden.

De publikatie is ook te koop in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

AKTIVITEITEN VAN HET **NATUURHISTORISCH** GENOOTSCHAP IN LIMBURG

Aankondigingen voor deze rubriek dienen uiterlijk de 15e van de maand **voorafgaande** aan die waarin de activiteiten plaatsvinden schriftelijk bij de redactie te zijn aangemeld.

DONDERDAG 1 NOVEMBER is er weer een bijeenkomst van **Kring Maastricht**. Tijdens deze bijeenkomst is er volop gelegenheid mededelingen te doen en naturalia en dia's te tonen en te bespreken. Daarnaast is er gelegenheid de expositie "Klimaat en landschap in de oude steentijd" te bezichtigen. Deze expositie zal worden toegelicht door de heer D. Th. de Graaf.

ZATERDAG 3 NOVEMBER organiseert de **Herpetologische Studiegroep Limburg** een studiedag over de Limburgse herpetofauna. Meer details op de binnenzijde van het omslag van het vorige omslag.

WOENSDAG 7 NOVEMBER komen leden van de **Paddestoelenstudiegroep** weer bijeen van 19.30 tot 22.30 uur. Tijdens deze bijeenkomst helpen de leden elkaar bij moeilijke determinaties. Ook belangstellenden die geen lid zijn van de studiegroep zijn van harte welkom. Informatie over de plaats waar de bijeenkomst wordt gehouden wordt gegeven door de secretaris van de studiegroep, adres zie hiernaast.

DINSDAG 13 NOVEMBER houdt de heer J. Hermans voor **Kring Heerlen** een voordracht over de flora van Corsica. Dit eiland in de Golf van Genua is bij floristen vooral bekend om zijn groot aantal endemische soorten. Soorten met een beperkt verspreidingsgebied, in dit geval alleen Corsica. De bergflora van Corsica bestaat zelfs voor 38% uit endemen! De heer Hermans illustreert deze rijkdom aan de hand van een groot aantal schitterende dia's van flora en landschap, die hij maakte tijdens een tocht dwars over het eiland. De bijeenkomst wordt gehouden in de zaal van de Ned. Herv. Kerk aan de Ds. Jongeneelstraat 1 te Heerlen (zij-ingang aan het Tempsplein), aanvang 20 uur.

WOENSDAG 14 NOVEMBER houdt de **Vlinderstudiegroep** haar maandelijkse bijeenkomst in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. De bijeenkomst begint om 20 uur en iedereen is welkom.

WOENSDAG 14 NOVEMBER is er weer een bijeenkomst waarop leden van de **Plantenstudiegroep** en andere belangstellenden gegevens invoeren in de centrale computer van het Genootschap. Voor het feitelijke werk zijn vier terminals beschikbaar waar telkens twee personen tegelijk aan kunnen werken. Bovendien moeten er voorbereidende (controlerende) werkzaamheden worden verricht. Ook belangstellenden in het voor en in samenwerking met het Genootschap ontwikkelde programma **INVENTAR** zijn deze avond welkom: er kan een goede indruk verkregen worden van de wijze waarop natuurhistorische gegevens van geheel verschillende aard (naast planten ook vogels, zoogdieren, insecten, amfibieën en reptielen) op een bijzonder gebruiksvriendelijke wijze kunnen worden ingevoerd in geautomatiseerde databestanden.

DONDERDAG 15 NOVEMBER is er weer een **Periodiek Overleg** gepland, waarop (vertegenwoordigers van) bestuur, studiegroepen, kringen en redactie met elkaar overleggen over de komende maanden. Dit overleg wordt gehouden in het Natuurhistorisch Museum Maastricht en begint om 20 uur.

MAANDAG 19 NOVEMBER wordt de eerste van een reeks avondbijeenkomsten van de **Plantenstudiegroep** gehouden. Zoals gebruikelijk wordt dan het verdere programma besproken, kunnen er mededelingen worden gedaan en bestaat de mogelijkheid om dia's en herbariummateriaal te tonen en te bespreken. De bijeenkomst begint om 20 uur in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

DINSDAG 11 DECEMBER is de eerstvolgende bijeenkomst van het **Algemeen Bestuur**. Eventuele agendapunten kunnen tot 1 december bij de secretaris worden aangemeld.

DINSDAG 11 DECEMBER houdt de heer J. van Diermen een voordracht voor **Kring Heerlen** over de Sperwer. Meer informatie in het komende Maandblad.

ZONDAG 16 DECEMBER organiseert **Kring Heerlen** een watervogelexcursie naar de Middenlimburgse Maasplassen. Meer informatie in een van de volgende Maandbladen.

DINSDAG 18 DECEMBER komen leden van de **Plantenstudiegroep** bijeen in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. De heer H. Hillegers zal dan een inleiding houden over het Wegdistelverbond. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om door de leden meegebracht herbariummateriaal en dia's te tonen en te bespreken.

KRING MAASTRICHT

Voorzitter: E.N. Blink, Pius XII straat 20, 6247 AW Gronsveld

KRING HEERLEN

Secretaris: P. Spreuwenberg, Aan de Slagboom 2, 6372 KW Schaesberg

KRING VENLO

Voorzitter: W. Weener, Goselingstraat 48, 5931 HT Tegelen

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Secretaris: G. Janssen

Marktstraat 4,

5801 BM Venray. Tel.: 04780 - 89197

PLANTENSTUDIEGROEP

Secretaris: E.N. Blink

Pius XII straat 20, 6247 AW Gronsveld

SPINNENWERKGROEP LIMBURG

Inlichtingen: J.H.G. Peeters

telefoon overdag: 043-293064

STUDIEGROEP ONDERAARDSE

KALKSTEENGROEVEN

Secretaris: D. Scheien

Parallellaan 17, 6301 XX Valkenburg

VLINDERSTUDIEGROEP

Secretaris: M. Waber

Graetheidelaan 34, 6129 GG Urmond

ZOOGDIERENWERKGROEP

Secretaris: J. Knoors

Raadhuisstraat 3, 6061 EA Posterholt

KEVERSTUDIEGROEP

Secretaris: G.J.M. van Buren

Handvorm 9, 6372 DK Schaesberg

PADDESTOLENSTUDIEGROEP

Inlichtingen: P.H. Kelderman

Herkenbroekerweg 23, 6301 EG Valkenburg

WERKGROEP BEHOUD

SCHINVELDSE BOSSEN EN

BRUNSSUMMER HEIDE

Inlichtingen: W. Bult

Treubstraat 6, 6415 EP Heerlen

